

ปกิรณาพจนาคถ

ของ

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อดจารยางกูร)

พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ

อำมาตย์เอก พระยาศรีสารวจ (ชั้น ภัทรนาวิก)

ตช. ตม. ตจว. รัตนวป ๔, รจพ.

พ.ศ. ๒๔๗๓

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

อำนวยการเอก พระยาศรีสารวง (ชุน กัทธนาวิก)

พ.ศ. ๒๔๑๕—๒๔๗๒

ประวัติตั้งเขปพระยาศรีสำราญ

(เจ้าภาพเรียบเรียง)

อำมาตย์เอก พระยาศรีสำราญ (ชื่น ภัทรนาวิก) ต.ช, ต.ม,
ต.จ.ว., รัตน ว.ป.ร. &, ร.จ.พ. ฯ เกิดเมื่อวันศุกร์ แรม ๑ ค่ำเดือน ๘
ปีชวด จุติศักราช ๑๒๓๘ ตรงกับวันที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๓๘ (ร.ศ. ๘๕)
การเล่าเรียนได้เรียนอยู่ที่โรงเรียนสุนันทาลัย ในขณะที่มีอายุได้ ๑๕ ปี จึง
ได้เสด็จถวายตัวเป็นมหาดเล็กประจำในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้า
มหาวชิรุณหิศ ได้รับราชการฉลองพระเดชพระคุณในสมเด็จพระบรม
โอรสาธิราช ฯ พระองค์นั้นจนเสด็จสวรรคต ครั้นเมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม
พ.ศ. ๒๔๓๘ อายุได้ ๒๐ ปี จึงได้เข้ารับราชการในกรมศุฎถาการ กระทรวง
พระคลังมหาสมบัติ ตำแหน่งเสมียนตรี ได้รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ
๒๐ บาท ได้รับราชการอยู่ในกรมศุฎถาการราว ๒ ปีเศษ จึงได้ย้ายมารับ
ราชการตำแหน่งนักเรียนในกรมบัญชีกลางกระทรวงพระคลังมหาสมบัติเมื่อ
วันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๑ ซึ่งในเวลานั้นยังเรียกว่ากรมตรวจและกรม
สารบัญชี ได้รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๓๕ บาท ด้วยความอุสาหะ
พากเพียรในหน้าที่อันเป็นคุณความดีในราชการ พระยาศรีสำราญได้เลื่อน
ตำแหน่งสูงขึ้นโดยลำดับ ครั้นเมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๔๗ ได้รับ
พระราชทานสัญญาบัตรบรรดาศักดิ์เป็นหลวงวิมลราชหิรัญรักษ์ ต่อมาได้
รับพระราชทานเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระในนามเดิมเมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม
พ.ศ. ๒๔๕๔ -วันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ ได้รับพระราชทานยศเป็น

ข้ามาตย์เอก วันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ ได้รับพระราชทานตั้งบัญชา
 บัณฑิตบรรดาศักดิ์เป็นพระยาตรีสารวจ ตำแหน่งผู้ช่วยอธิบดีกรมบาญชีต่าง
 ได้รับพระราชทานเงินเดือนเพิ่มตามรอบปีจนเต็ม อัตราเดือนละ ๒๐๐ บาท
 ครั้นเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๔๖๐ ได้ย้ายมาเป็นผู้แทนผู้กำกับการกรมตรวจเงิน
 แผ่นดินแถมกรมเจ้าจำนวนจนปลายปี พ.ศ. ๒๔๖๑ ทรงพระกรุณาโปรด
 เกล้าฯ ให้ยกกรมกตปนา แยกจากกรมธรรมการมารวมอยู่ในกระทรวง
 พระคลังมหาสมบัติฯ จึงให้กรมกตปนาสังกัดรวมกับกรมตรวจเงินแผ่นดิน
 ๑ พระยาตรีสารวจตั้งบังคับบัญชาการงาน ๒ กรมนี้เป็นลำดับมาด้วยความ
 เรียบร้อย จนทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แยกกรมตรวจเงินแผ่นดินไป
 รวมกับกรมบาญชีต่างกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ และเปลี่ยนกรมเจ้า
 จำนวนซึ่งรวมกับกรมกตปนาเป็นกรมรักษาที่หลวงและกตปนา พระยาตรี
 สารวจได้รับตำแหน่งเป็นเจ้ากรม ในกรมนี้ คงได้รับพระราชทานเงินเดือน
 ในตำแหน่งเจ้ากรมชั้น ๓ เดือนละ ๗๐๐ บาท เพิ่มพิเศษเฉพาะตัวตาม
 ขอบบังคับอีก ๑๐๐ บาท เป็นเดือนละ ๘๐๐ บาท ส่วนเครื่องราชอิสริยาภรณ์
 พระยาตรีสารวจได้รับพระราชทานตั้งเครื่องเบญจมาภรณ์ช้างเผือกเป็นต้น
 มา จนสูงสุดแห่งการที่ได้รับพระราชทานก็คือ ตริตราภรณ์ช้างเผือก,
 ตริตราภรณ์มงกุฎสยาม ตติยจุลจอมเกล้าจักษุ รัตน อ.ป. ร. ๔, ร. ๑. พ.,
 เข็มช้างหลวงเดิมในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ และเหรียญ
 ทวีธาภิเศกอื่น ๆ อีกหลายเหรียญ รวมเจดาราภิเศกการตั้งแต่เป็นเล่มขนตรี
 ในกรมศุทธการ จนจนถึงแก่กรรมได้ ๓๓ ปีกับ ๓ เดือน

พระยาศรีสร่างจได๋บวดยเป็นโรคเนือร้ายและเป็นแผลในตำคอมาช้านาน
 ตั้ง ๕ ปี มีอาการคัดอาหารและเลี้ยงแห้ง ได้พยายามรักษาด้วย
 นายแพทย์ชาวยุโรปและแพทย์ไทยแผนปัจจุบันและแผนโบราณ ครั้น
 เมื่อใกล้จะถึงแก่กรรมมีอาการปวดศีรษะอย่างแรงเป็นบางเวลา ร่างกาย
 เริ่มทรุดโทรมเป็นลำดับมาเนื่องจากอำนาจแห่งโรค แต่กระนั้นยังไม่
 ท้อถอย ยังคงรับราชการได้เป็นปกติด้วยความอดทนมิได้เกิดผลเสียหาย
 แก่ราชการอย่างใด ครั้นเมื่อปลายเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๗๒ อาการโรค
 ก็กำเริบขึ้น โดยมีอาการไข้ นวมอเน็ยเข้าแซก ประกอบทั้งกำตังแแต่ร้าง
 ภายทรุดโทรมเป็นอันมาก พระยาศรีสร่างจได๋วายชนม์เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม
 พ.ศ. ๒๔๗๒ เวลา ๑๘ นาฬิกา ๕ นาที ที่บ้านริมถนนสุนทรพิมล หัวตำโพง
 ภายหลังที่ใดเช่นหนังสือราชการฉบับสุดท้ายราว ๔ ชั่วโมงเศษ ด้วยความ
 สงบมิได้มีเวทนาเข้าครอบงำ ประดุจคนนอนหลับไปด้วยความอ่อนเพล็ย
 ฉะนั้น คำนวณอายุนับเวียงบได้ ๕๔ ปี เป็นอันต้นประวัติสังเขปของพระยา
 ศรีสร่างจแต่เพียงนี้

คำนำ

เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๒ เมื่อข้าพเจ้าเตรียมทำรัฐสภาว่า
ด้วยสมาคมขยายตัวแห่งภาษานี้ ได้เบียดเบียนห้องสมุดที่บรรณารักษณ์เพื่อจะ
สอบความรูปร่างข้อ แต่ได้ คิดในเวลานั้นว่าหนังสือเล่มนี้ควรพิมพ์ ออก
ครั้งหนึ่ง เพราะเป็นหนังสือมีประโยชน์หลายทาง เช่นที่จะได้กล่าว
ต่อไปในคำนำนี้เป็นต้น การพิมพ์หนังสือบรรณารักษณ์ครั้งแรกนั้น
ถ้าจะนับมาจนถึงเดี๋ยวนี้ ๕๐ ปีเศษแล้ว เวลานี้หาฉบับยาก นักเขียน
รุ่นใหม่มีน้อยคนจะรู้จัก แต่ถ้าใครเป็นนักเรียนใส่ใจในเรื่องหนังสือแต่
ภาษาไทยจริงๆ ถ้าไม่รู้จักหนังสือฉบับนี้ก็ไป จึงเห็นควรนำมา
พิมพ์ ออกครั้งหนึ่งเพื่อให้ ถึงมือผู้เรียนรุ่นใหม่ๆ ผู้สนใจใคร่ตรองในเรื่อง
ภาษาของเรา ไม่ใช่สนใจแต่เพียงว่าจะเขียน ครูช หรือ ครูช จึงจะ
ต้องตามทีลอกกันว่าถูกในสมัยนี้ ย่อมสนใจไปจนถึงความเปลี่ยนแปลงแห่ง
วิธีเขียนคำนั้นๆ อันมีตามคราวที่เกิดคนฉลาดหรือคน โง่มาทำให้เป็นไป
นั้นด้วย

ใน พ.ศ. ๒๔๖๘ ข้าพเจ้าได้ชำระนิราศพระปฐมพระนิพนธ์ของ
กรมหลวงวงษาธิราชสนิท นิราศฉบับนี้ราชบัณฑิตยสภาได้พิมพ์ ในปี
เดียวกัน แต่ข้าพเจ้าได้เขียนคำนำซึ่งขอคัดมากไว้ในที่นี้หน่อยหนึ่งว่า
“ความเปลี่ยนแปลงที่กล่าวถึงซึ่งได้เป็นเหตุแต่โบราณมาจนปัจจุบันนี้ เป็น
ของผู้ศึกษาพึงสังเกต เพราะฉะนั้นเมื่อใดที่คนฉบับที่เรียบร้อยถูกต้องตามวิธี

ซึ่งผู้มีความรู้เขียนกันในกรุงเทพฯ เมื่อประมาณ ๕๐ ปีมาแล้ว ก็ควร
พิมพ์ไว้ให้เห็นเป็นเครื่องเทียบกับวิธีดัดแปลงในสมัยนี้

การพิมพ์หนังสือประเภทภาษาพจนานุกรม ก็ได้สั่งให้พิมพ์เหมือนกับ
ฉบับที่พิมพ์ครั้งที่ ๓ ใน พ.ศ. ๒๔๒๒ (ปีที่ ๓๒ แห่งรัชกาลที่ ๕) โดย
ความประสงค์อย่างเดียวกับที่กล่าวใน พ.ศ. ๒๔๖๘ คือเป็นเครื่องประกอบ
การศึกษาตำนานตัวอักษร ให้เห็นวิธีซึ่งผู้มีความรู้ใช้ ในสมัย ๕๐ ปี
ที่แต่มา

พระยาศรีสุนทร ไหวหาร (น้อย) ผู้แต่งหนังสือประเภทภาษา
เป็นใหญ่ในพงศกอาจารย์หนังสือไทยในตอนต้นรัชกาลที่ ๕ ตลอดมาราว
ครึ่งรัชกาล เป็นคำอธิบายในเรื่องหนังสือไทย เมื่อตัดสินว่าอะไรก็เป็นคำ
พิพากษาสุดท้าย ใครจะเถียงว่าอะไรอีกก็ฟังไม่ขึ้นในสมัยนั้น .. เมื่อ
ข้าพเจ้าเป็นนักเรียนรุ่นใหญ่แล้ว เคยได้ ยินยูกัดคำตัวอักษรบางคำที่
พระยาศรีสุนทร (น้อย) ใช้ เป็นต้นว่าคำที่เคยเขียนกันว่า วงษ์ นั้น
มีคำคัดค้านว่าคำในภาษาบาลีเป็น วิส สัตถกฤตเป็น วิศ ใช้ ษ การันต์
โดยหลักอะไร ควรต้องเขียน วงศ์ หรือ วงศ์ จึงจะถูก คำนั้น
พระยาศรีสุนทร (น้อย) จะตอบว่าอะไร หรือไม่ตอบว่าอะไรเลย
ข้าพเจ้าไม่ทราบ แต่ข้าพเจ้านึกว่า ถ้าพระยาศรีสุนทร (น้อย) ตอบ
ก็คงจะตอบเป็นใจความว่า คำในภาษาบาลีว่า วิส ก็ทราบแล้ว เพราะ
เป็นเปรียญถึง ๗ ประโยค แต่คำสัตถกฤตว่า วิศ ก็ทราบแล้วเหมือนกัน
การที่เขียน วงษ์ ใช้ ษ การันต์นั้นเพราะอักษรวิเศษเดิมของไทยใช้ ษ
ตัวเดียวเป็นตัวการันต์ ตัว ส กับ ศ ไม่ใช่เป็นตัวการันต์เลย คำใน

ภาษาเดิมจะเป็นอย่างไรก็ตาม เมื่อเอามาใช้ในภาษาไทย ถ้ามี ศ หรือ
ส อยู่ท้ายก็ต้องเปลี่ยนเป็น ช อันเป็นตัวเดียวในสามล่อที่เราใช้เป็น
ตัวการันต์

ถ้าถามว่าเหตุใดผู้บัญญัติอักษรวิธีไทยอย่างเก่า จึงบัญญัติเช่นนั้น
ก็พอจะเดาตอบได้ แต่ไม่มีหลักที่อ้าง เพราะไม่เคยเห็นท่านเขียนอธิบาย
ไว้ที่ไหน ว่าเหตุใดจึงวางแบบไว้เช่นนั้น ข้อที่ท่านไม่เขียนอธิบาย
ไว้ นั้นแหละเป็นเหตุทำให้เกิดยุ่ง คนชั้นหลังไม่ทราบหลักที่ท่านวางไว้ ก็คิด
เปลี่ยนแปรลงไป โดยไม่คำนึงถึงเหตุ อันเป็นสิ่งที่ไม่รู้ จึงเอามาคำนึงไม่ได้

ถ้าถามต่อไปอีกชั้นหนึ่งว่าเหตุใดในสมัยพระยาศรีสุนทร (น้อย)
จึงไม่เปลี่ยนเอาตัว ศ ส เข้าเป็นตัวการันต์แทน ช ในคำว่า วงษ์
แดห่งษ์ เป็นต้น ก็จะต้องตอบปัญหาด้วยตั้งปัญหา คือกตัญญูถามว่า
จะเปลี่ยนให้ยุ่งไปทำไม ใช้ ช ตัวเดียวก็คิดแล้ว ผู้บัญญัติอักษรวิธีเดิม
ของท่านตั้งบัญญัติเพื่อความลัดดวก แต่ไม่ได้ใช้ความไม่รู้เป็นเครื่องมือ
ในการบัญญัติ ชึ่งถ้าใช้ ช เป็นตัวการันต์ตัวเดียว จะเสียประโยชน์
อะไรบ้าง ถ้าเพิ่ม ศ ส ขนอกสองตัวจะได้ประโยชน์อะไรเพิ่มขนบ้าง
จะเพิ่มความลัดดวกขึ้นหรือลดลง

เมื่อพระยาศรีสุนทร (น้อย) ถูกตำหนิเช่นที่ความานแต่ได้
ตอบว่าอะไรหรือนิ่งเฉยไม่ตอบว่าอะไรเลยก็ตาม แต่ไม่ยอมให้ ศ ส
เติมเข้าในพวกหนังสือที่ใช้เป็นตัวการันต์ กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือไม่ยอม
เปลี่ยนอักษรวิธีไทยที่มีมาเดิม โดยที่ไม่เห็นมีเหตุควรเปลี่ยน

ในทันทีก่าถึงพูดถึงอักษรวิธเดิมของไทย จะขอนำตัวอย่างคำมา
 แสดงอีกคำหนึ่ง เพราะได้ ใช้คำนั้นมาในเบองคนแล้ว คือคำว่า ครอบ ซึ่ง
 แต่ก่อนใช้ ฐ เป็นตัวสะกด เดียวนเขียน ครอบ ใช้ ฑ เป็นตัวสะกด
 การที่ท่านใช้ ฐ เป็นตัวสะกดกันมาก่อนนั้น เป็นด้วยนักปราชญ์
 โบราณยังไม่รู้ว่าภาษาบาทเป็น ครอบ กระนั้นหรือ ห้ามได้ นักปราชญ์
 โบราณย่อมจะรู้จักคำ ครอบ แล้วรู้ความสับเปลี่ยนของตัว พ แต่ ฑ
 ได้ดี แต่หากอักษรวิธเดิมของเราไม่ใช้ ฑ เป็นตัวสะกดแต่ถ้าฟัง แม่ที่
 ใช้เป็นตัวสะกดควบเช่น วุฑฒิ วุฑฒนะ ก็มักคิดตัวกลางเสีย เหลือแต่
 วุฒิ วุฒนะ เป็นต้น เพราะเหตุที่อักษรวิธเดิมของเราไม่ใช้ ฑ เป็นตัว
 สะกดนั้นแหละ ท่านจึงใช้ ฐ สะกด ครอบ อย่างเดียวกับใช้ ษ การันต์
 วงษ์ นั้นเอง

การเปลี่ยนตัวสะกด โดยไม่ได้คำนึงถึงอักษรวิธเดิมของเรานั้น มีตัว
 อย่างจะยกได้ อีก แต่จะขอจดไว้เพียงนี้ เพราะยังมีข้ออื่นที่อยากนำ
 มากกล่าวในเวลาอันมันน่อย

การศึกษาคำในภาษามีแยกได้เป็นสองทาง คือทางสำเนียงของคำ
 อังกฤษเรียกว่า phonetics ในเวทางก็เรียกว่า ศึกษา ทางหนึ่ง ทาง
 ใจความของคำ อังกฤษเรียกว่า semantics เวทางก็เรียกว่า นิรุกต
 ทางหนึ่ง คำต่าง ๆ เมื่อใช้กันนานเขาก็เปลี่ยนไปในทางสำเนียงบ้าง ใน
 ทางใจความบ้าง เป็นต้นว่าความเปลี่ยนแห่งคำ ฮัน วัน ดน เวอน
 เช่นนี้ เป็นความเปลี่ยนในทางสำเนียง ความเปลี่ยนแห่งคำบางคำเช่น

ศึกษา ซึ่งตามความในแนวทางก็แปลว่าความรู้ ในการออกเสียง แต่เดี๋ยวนี้
เขาใช้กันในภาษาไทย แปลว่าอ่าน เขียน เป็นการเปลี่ยนใจความ ฉะนั้นเป็น
ตัวอย่าง

ส่วนการเปลี่ยนตัวสะกดคนนี้อาจมาทั้งสองทาง คือบางที่เปลี่ยนลำเนียง
แห่งคำ บางที่เปลี่ยนใจความแห่งคำ แดการที่ตัวสะกด “ ถูก ” เปลี่ยน
ก็มักมีความไม่รู้เป็นเหตุ แต่ความไม่รู้นี้อาจเป็นความไม่รู้ของคนที่เขียน
ไว้เดิมก็ได้ ของผู้เปลี่ยนตัวสะกดก็ได้

ข้าพเจ้ามีความอย่างจะนำมาแสดงสักสองสามคำ ซึ่งข้าพเจ้านึกว่า
เป็นความไม่รู้ของผู้เปลี่ยนตัวสะกด แดการเปลี่ยนนั้นจะเปลี่ยนเมื่อครั้งไร
ก็ไม่ทราบ เห็นได้แต่เพียงว่าได้เปลี่ยนเมื่อเราตีพิมพ์ไทยเดิมเสียแต่
ความดมมนนี้อาจดมาแดวหลายชั่วคน แดเมื่อตมแดวกดตมเดย เพราะ
การสอบค้นความรู้ ในเมืองเราแต่ก่อนไม่มีเครื่องมือจะใช้มากเหมือนเดยวัน
ที่ข้าพเจ้าเรียกดาเครื่องมืออนนกดาว โดยเฉพาะก็คอกหนังสือฝรั่ง แดจะกดาว
ยกให้เห็นได้งาย ๆ ว่าผู้มีความรู้ของเราแม่เพียงคนรัชกาลที่ ๕ ก็ไม่มีใคร
มีเวลาแดลสามารถค้นความรู้ ในเรื่องไทยอาหม คำที่ ไครง ๑๓๑ ได้
เพราะหมู่ไทยเหล่านี้อยู่นอกดยาม จะดับค้นความรู้ ก็ต้องอาศัยความ
รู้ ซึ่งฝรั่งสอบค้นมาเขียนไว้เป็นภาษาฝรั่ง เมืองเราถอยหลังไป ๖๐ ปี
ยังไม่มีใครมีเวลาแตรู้ภาษาฝรั่งพอจะศึกษาได้นนกดอย่างหนึ่ง แต่ยังมีเหตุ
ยิ่งกว่านั้น คือหนังสือฝรั่งซึ่งนำความรู้อนสอบค้นได้ ในเรื่องภาษาไทย
ต่าง ๆ มาแสดงนนกดพมชน ในอายุคนรุ่นหลังนเอง แต่ก่อนยังห้ามไม่

เหตุจริงใจใดก็ตามมาจากคนเรา เมื่อเราตมค่าเดิมของเราแล้วก็เป็นอัน

ตมเลย ไม่มีเครื่องมือจะชดคนเอากลับมาได้ เราในสมัยนมเครื่องมือ

บาง แต่ดูเหมือนจะยังไม่มีคนไทยเคยเรียนวิชาภาษา คือ linguistics

จริง ๆ จัง ๆ เลย จะอาศัยฝรั่งก็ไม่ได้ เพราะถึงเขาจะมีค่านิยมตามตำรา

ก็ไม่รู้เล่ห์เหลี่ยมแห่งภาษาของเราได้ถนัด เขาไม่ได้เป็นไทย จะรู้ภาษา

ซึ่งห่างไกลกับภาษาของเขาเองให้สนิทเหมือนเจ้าของภาษาไม่ได้ เพราะ

ฉนั้นเมื่อใดมีคนไทยได้เรียนวิชาภาษา linguistics ตามตำราฝรั่งจริงจัง

ศึกษาภาษาของตัวเองจริงจัง แล้วร่วมมือกับคนอื่นผู้สนใจในทางเดียวกัน

เมื่อนั้นการตรวจสอบภาษาไทยจึงจะเป็นตำแหน่งได้ ในเวลานั้นเขาพิจารณา

ทำนิต ท่านทำน้อย จะเอาจริงจังก็ไม่ได้ เพราะยังไม่รู้จริงด้วยกันทั้งนั้น

ตามที่กล่าวมานี้ ท่านคงจะเห็นแล้วว่ากล่าวถึงความประหลาดข้อหนึ่ง

คือว่าไทยคนไหนจะศึกษาภาษาไทยจริงจัง ต้องศึกษาภาษาฝรั่งให้แตก

ฉนั้นก่อน ท่านคงจะทราบแล้วว่าเครื่องมือสำคัญ ของช่างไม้ ไทย

รุ่นเก่ามันคือขวาน ถ้าไม่มีเครื่องมืออื่นในเวลาที่ต้องการจะทำไม้ท่อนใหญ่

ให้เป็นท่อนเล็กก็เอาขวานถากลงไป ถ่าน้ำไม้ ไม่เรียบก็เอาขวานถากให้

เรียบได้เกือบเหมือนไซกบ ตอนนั้นไม่ต้องพดงถึงทีเดียว ส่วนช่างไม้

สมัยใหม่นั้นไซร์ จะไปทำงานที่ไหนก็มเครื่องมือไปเต็มแบก ถ้าถามว่า

เหตุใดจึงใช้มากเช่นนั้น ก็ตอบว่าเพราะสมัยนมเครื่องมือหายอย่าง ซึ่ง

แต่ก่อนไม่มี แต่เมื่อมีแล้วถ้าไม่ใช้ ก็ไม่เต็มทน เพราะทำไม่ได้ ดีเหมือน

แต่เสียเวลามากกว่า

ที่กดดาวลงเครื่องมือช่างไม้แค่ก่อนกับเดยวนคนใด - เครื่องมือของ
ผู้สอบก้นความรู้อันนั้น ทงนท่านจะเข้าใจได้ โดยไม่ต้องให้อธิบายว่า
กระไรอีกเลย

บัดนี้จะขออนุญาตอย่างความเปลี่ยนแปลงแห่งคำไทยดองล้ำค่าที่ว่าไว้
เมื่อครั้ง เป็นความเห็นของข้าพเจ้าซึ่งเมื่อกดดาวจนแล้ว อาจมีผู้เห็น
ด้วยหลายคน แลถึงผู้ที่ไม่เห็นด้วยก็อาจได้ รับความสกิดใจชวนให้หนัก
ค้อไป

ถ้าท่านลองอ่าน “พระสมุทพระราชกำหนดบทพระไอยการ” รัชกาล
ที่ ๓ พะเรียกกันว่าฉบับตราสามดวง ท่านจะพบคำ ๆ หนึ่งซึ่งท่านคงจะ
สังเกตทันที คือคำว่า ล่าน (ซึ่งเดยวนเราเขียนว่า ค้าต) เขียน ด
สระอา น สกตตลอดไปทุกเล่มสมุด จงว่าผิดไม่ได้ ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น
ท่านจะว่าอาจกษณ์แตรราชบัณฑิตในรัชกาลที่ ๓ ใจไม่รู้ว่า ล่าน กับ ค้าต
คำเดยวนกันกระนั้นหรือ ข้าพเจ้านึกว่าท่านคงจะไม่หาความ อาจกษณ์
ดูกัน แตรราชบัณฑิต รวม ๓๓ คนถึงเช่นนั้น แลถ้าท่านไม่ว่าเขาใจ
ท่านก็จะต้องเกิดสกิดใจว่าเขาอาจเขียน ล่าน ผิดกับ ค้าต เพราะเคย
เขียนไม่เหมือนกันมาแต่ครั้งกรุงเก่า แลที่เขาเขียนไม่เหมือนกันมาแต่
โบราณก็อาจเป็นเพราะมันคนละคำออกกระมัง ถ้ามีคนเขาจะเขียน
“ดูกษณ์ล่านหดวง ดูกษณ์ค้ำต” กระไรได้ จำเพาะตัวข้าพเจ้าเอง
เมื่อเกิดสกิดใจชวนเช่นนั้นก็นึกแน่เอาทีเดียวว่าคำว่า ล่าน ไม่ใช่คำแขก
มาจาก ค้าต คราวจะเป็นคำไทยเก่า ซึ่งเราถ่มกันเสียแล้ว

เมื่อคิดเฟื่องขึ้นมาเช่นนั้น จึงได้ค้นคำในภาษาไทยต่าง ๆ ซึ่งข้าพเจ้า เคยเรียกในปาฐกถาว่าไทยล้าหลัง คือไทยพวกที่บัญญัติไม่เคยเจริญ หรือหยุดเจริญมานานแล้ว บางพวกก็มีหนังสือพออ่านเขียนกันไปได้ บางพวกก็ไม่มีหนังสือเลยทีเดียว ในภาษาไทยพวกที่ไม่มีหนังสือ (แต่ไม่มีคำสั่งสัถฤศเข้าไปปน) นั้น พบคำ ๆ หนึ่งคือ ฉาน ฉาน แปลว่า เรือน ข้าพเจ้าจึงนึกว่าฉานหลวงคำเดิมก็คงจะแปลว่าเรือนใหญ่ ฉานเจ้า ก็คือเรือนเจ้า ฉันทานจะเห็นอย่างไร

ถ้าท่านอ่านกฎหมายฉบับตราสามดวงเช่นที่เข้ามาแล้ว คำแรกที่ท่าน เห็นแปลตกตาเด่นกว่าผิดก็คือ “พระอินทร์” ครั้นพลิกอ่านต่อ ๆ ไปก็พบ พระอินทร์ทุกที่ ทำให้ท่านเกิดสงสัยว่าถ้าคำนั้นคือพระอินทร์ ชาตักษณิ ตุกชน แดกราชบัณฑิต ๑๑ นายจะ ไปถึงกับเขียน “ที่” ไม่เป็นเจียวหรือ อันที่จริงในคำว่า “หอหลวงข้างที่” เขาก็หาได้เขียนว่าข้างธไม เมื่อดู ตลอด ๆ ไปก็เห็นได้วาคำซึ่งเราใช้กันเดี๋ยวนี้ว่า ที่ เขาก็เขียน ที่ ทุกที่ เขียนแปลตกกันแต่ พระอินทร์ เท่านั้น

ข้าพเจ้าได้ค้นต่อมาอีก พบในกฎหมายรัชกาลที่ ๒ ก็ใช้พระอินทร์ คำว่าพิไชยสงคราม (ฉบับหลวง) รัชกาลที่ ๓ ก็พระอินทร์^๑ เป็นอัน แน่ใจว่า แต่ก่อนเขาใช้ ธิ ไม่ใช่เพราะเขียน ที่ ไม่เป็น คงจะเป็น เพราะคำนั้นเป็นคำอื่นเสียแล้ว

^๑ เมื่อเขียนตั้งข้างบนนี้แล้ว ข้าพเจ้าได้ค้นกฎหมายรัชกาลที่ ๔ ต่อมาอีก พบ พระราชบัญญัติห้ามไม่ให้พายเรือตัดกระบวนแห่ ดังคัดย่อมาให้เห็นต่อไปนี้

“ศกมัสคัศกราช ๑๒๑๔ บัชวคัจจวาสก
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จออกณพระอินทร์อมรินทร์วินิจฉัย
ถ้าเสด็จประทับอยู่ในพระอาราม

ญาติใด ๆ โกลเรือพระอินทร์

เมื่อครองต่อไปอีกกนกเห็นว่า ทำไมจะเรียกเรือนพระเจ้าแผ่นดินว่า
พระที่นั่ง ทำไมไม่เรียกว่าพระที่นั่งหรือพระที่อยู่ มาข้างสำหรับพระเจ้า
แผ่นดินจะเรียกมาพระที่นั่งข้างพระที่นั่งก็ตามที เพราะท่านนั่งไปจริง ๆ
แต่เรือนนั้นเป็นที่สำหรับอยู่ แต่นั่งเป็นอิริยาบถอย่างหนึ่งในการอยู่เท่านั้น

เหตุ ๒ อย่างคือ (๓) เหตุไรจะว่าเรือนเป็นที่สำหรับนั่งโดยเฉพาะ
(๒) เหตุไรนักปราชญ์ราชบัณฑิตแก่ก่อนท่านจึงเขียน ชี ถ้าหมายความว่า
ว่าที่ นี้ทำให้เห็นว่า ชินั่ง นั้นไม่ใช่คำสองคำคือที่กับนั่งเลย เห็นจะเป็น
คำไทยเก่าอีกคำหนึ่งซึ่งเราลืมกันเสียมานานแล้ว นักปราชญ์ราชบัณฑิตเก่าก็
คงจะลืมคำเดิมแล้วเหมือนกัน แต่ท่านทราบว่าคำนั้นไม่ใช่ที่กับนั่ง จึงอุส่าห์
เขียน ชี เพื่อให้รู้ว่าไม่ใช่คำเดียวกัน แต่มิได้มุ่งหมายให้แปลชื่อว่าทรง
เป็นแน่

เพียงที่กล่าวมาข้างบนเรื่องพระที่นั่ง หรือพระที่นั่งนี้เป็นความเห็นซึ่ง
พอจะยืนยันได้ แต่ข้าพเจ้าไม่กล้ายืนยันข้อความที่จะกล่าวต่อไปในเรื่อง
คำ ๆ นั้น เป็นแต่ นำผลแห่งความคันคว้าของข้าพเจ้ามากล่าวเท่านั้น
ข้าพเจ้าอาจค้นพบความอย่างอื่นในภายหน้าแต่ “ คำ ” มาใหม่อีกก็
เป็นได้

คือเมื่อข้าพเจ้าเชื่อในใจคนว่าชิ่งไม่ใช่ที่นั่งแล้ว กนกอยากจะสอบ
ค้นว่าคำนั้นคือคำอะไร จะเป็นคำไทยเก่าอีกคำหนึ่งซึ่งเราลืมเสียมานานแล้ว
ดอกกระมัง ได้ต้องสืบทางภาษาเขมรก็ได้ความว่าไม่ใช่ ภาษาจีนก็ไม่ใช่
ภาษาที่มาจากอินเดียก็ไม่มีทางว่าจะเป็นไปได้ ยังมีอยู่ที่แต่ภาษาไทยของ

เราเอง จะมีคำไหนที่เคียงคล้าย ๆ คินง หรือ คินยง บ้างหรือไม่ (ท่าน
 คงจะทราบแล้วว่าพวกไทยดำหลังของเรามีตัว ค คิวเดียว ใช้เป็น ค ท
 เสรีจ) เมื่อกันในภาษาไทยพวกที่ไม่มีหนังสือ พบคำ ๆ หนึ่งว่า เคียง
 ซึ่งไทยสยามใช้แปลว่าแท่นสำหรับนอนหรือนั่ง แต่ไทยพวกนั้นใช้แปลว่า
 เรือน ว่ากระท่อม ใช้ปน ๆ กับคำว่า ลาน แต่ในสมัยนั้นดูเหมือนจะใช้
 เคียงแปลว่าเรือนเล็ก ลานแปลว่าเรือนใหญ่ ในสมัยโบราณถอยหลัง
 ไปนาน ๆ จะมีคำทั้งสองคำ หรือจะใช้แปลกับที่ใช้อยู่เดี๋ยวนี้อย่างไร
 ไม่มีทางจะทราบได้

ความที่กล่าวมานี้สรุปรวมเข้าว่า คำว่าพระอินทร์ หรือพระที่นั่ง
 แปลว่าที่ประทับพระเจ้าแผ่นดินนั้น ชาวเจ้าเห็น โดยเหตุที่อธิบายมาแล้วว่า
 ไม่ใช่คำว่า ที่ กับคำว่า หนึ่ง เขามารวมกัน เห็นว่าแปร่งมาจากคำเก่า
 คำใดคำหนึ่ง จะยืนยันว่าคำไหนก็ยิ่งเร็วเกินไป แต่ได้พบคำไทย เคียง
 แปลว่าเรือน ซึ่งเสียงใกล้เคียงคำอื่นที่คนพบแล้วเพียงน

ยังมีคำอีกคำหนึ่งซึ่งเห็นว่าคงจะได้แก่ ศก สก สกกัน ในตอนถัดมาคำเดิม
 ของเราเสียแต่ดูเหมือนกัน คำนั้นคือ เตช แปลว่าเขียน แต่เราเรียก ๓๒ ๓
 ว่าเขียนเพราะเหตุใด ชาวเจ้าได้พบในภาษาอาหม เตก แปลว่าชาย
 แคดูเหมือนจะใช้แต่ชายไฟร์ เป็นคินว่า คำเตก แปลว่าบ่าวชายฉกรรจ์
 คำว่าสักเตกก็ควรจะสักด ก กระทบ จึงน่าจะเห็นว่าเราเดิมคำเดิมของ
 เราเสีย จนไม่เข้าใจว่าทำไมเขียน ก สกด จึงย้ายไปหาตัวสักดใหม่
 ให้พอเข้าใจได้ เทยเอา ๓ สกด คือเอาคำว่า เตก ไปยกให้เป็นคำ
 แหก แต่ถ้าไปใช้คำว่า เตช (๓ สกด) ในอินเดียนจะไม่มีความเข้าใจว่า

พูดถึง ๑ ๒ ๓ เศษ หนึ่งกำ่า เดก นี้ในปทานุกรมของกระทรวงธรรมการ
(ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๗๐) แปลไว้ว่าคน ว่าพดเมือง ว่าไพร่ ซึ่งเกือบ
จะถูก แต่ถาพูดตามอาหมก็ยังไม่ถูกตรงทีเดียว เพราะใช้ได้แต่ชาย
เหมือนวลักไทยอาหมใช้แปลว่าจผู้ หมาลักแปลว่าหมาผู้ฉนน

ข้าพเจ้าพูดต่อแหลม ในเรื่องคำหลายคำ เพื่อจะชวนให้ช่วยกันคิด
แต่คน ถ้าคนพบแสงตรองส่องเห็นกันว่าถูกแน่ก็จะได้อาใจเป็นเครื่องช่วย
ผู้มุ่งหน้าจะลอบกันรวบรวมตำนานแห่งคำต่าง ๆ ในภายน่า อนึ่งในทัน
ข้าพเจ้าขอกล่าวเป็นกาแสดงอาศติไว้ว่า เมื่อข้าพเจ้ายิ่งหม่อมงาน ได้
เคยเห็นควรเปลี่ยนตัวลัดคำต่าง ๆ มากกว่ามาก แต่ได้ทาบาปไว้คือ
เปลี่ยนลงไปจริงกม แต่เดี๋ยวนเห็นว่ากาเปลี่ยนตัวลัดบ่อยนักทำให้
พินผล แต่ที่ข้าพเจ้านำเอาคำที่เห็นว่าได้เปลี่ยนตัวลัดผิดมาแต่เดิมมา
กล่าวเป็นตัวอย่างสองสามคำในที่นี้ จะได้หมายความว่าควรเปลี่ยนถัด
ไปอกนหนามได้ แต่ถ้าเมื่อใดเรามีแรงในใจพอที่จะยึดออกตรวจของเรา
เป็นหลัก ไม่เที่ยวยกย้ายไปทางโน้นทางนี้ตามแต่จะพบอะไรเข้าใหม่หรือนึก
ว่าใหม่ เมื่อนนการเขียนตัวลัดคหนึ่งดือไทยจะมั่นคงชน

พูดถึงเรื่องตัวลัดคของเราในเวลานี้ ควรจะพูดตรง ๆ ว่า มีกำบน
กันหนาหูว่าเปลี่ยนมากแต่บ่อยนัก กระทรวงธรรมการผู้เป็นเจ้าของปทา
นุกรมก็ทำดีที่สุดที่สำมารถทำได้ แต่จะแก้ความลัดสนให้ถึงที่ลัดใจได้
อย่างไรก็ยากที่จะคิดให้ตก ในทันจึงเป็นอันกล่าวได้แต่เพียงว่ายากเท่านั้น

ข้าพเจ้าเขียนหนังสือเพื่อจะเป็นคำนำปกรณาพจนาคถที่พิมพ์ใหม่
คราวนี้ แต่เมื่อเขียนมาเพียงนี้ ยังไม่ทันนำเอาถอนในหนังสือมาชว่า

กระไรเลย เวลาจะหมดเสียแล้ว จะเขียนอีกมากไม่ได้ แต่ถึงกระนั้น ก็ควรต้องกล่าวสรรเสริญไว้ว่า ข้าพเจ้าอ่านปกรณำพจนานัตถ์ ในการเตรียมเขียนคำนำครั้น ได้ความรู้ ซึ่งเต็มเสียแล้วเกินมากมาก ที่เป็นความรู้ใหม่ เพราะไม่เคยสังเกตเห็นมาก่อน ที่อ่านแล้วไม่เข้าใจก็ม้อย่างน้อยแห่งหนึ่ง แห่งที่ยังไม่เข้าใจนั้นคือ “กรรมแม่เกยตัวมอมมือหั้น” เหตุใดจึงเป็นแม่เกยก็ยังไม่ออก ถ้าครูเคยบอกเมื่อเป็นนักเรียนก็จำไว้ไม่ได้ แต่ยังไม่พบใครที่จะถาม ต้องเปิดดูจนตามุ่กพบ กรรม ดังไว้ในแม่เกยเหมือนกันแต่ไม่อธิบายว่ากระไร จึงเป็นอันว่าถ้าท่านเห็นว่าข้าพเจ้าควรอธิบายกรรมแม่เกยไว้ตามควรแก่หน้าที่ผู้เขียนคำนำ ข้าพเจ้าก็ยอมว่าจริง แต่ในเวลาเขียนนี้ไม่รู้ กังใจ

ท่านพึงสังเกตในบันทึกที่ ๓๐ หน้า ๓ คำว่าคำสัดเขียนอย่างเพี้ยนคำเดียว กับคำตาคำสัดสกฤต คำว่าสำนภาษาไทยแปลว่าเรือนคงจะเต็มกันมานานทีเดียว แต่คนรุ่นก่อนเราไม่อาจ “พูด” ขึ้นเอาได้ด้วยมาได้ เพราะขาดเครื่องมอดังกล่าวแล้ว

ในหน้า ๕ คำว่า หน้า หน้า ไร่ ผิดกับที่ใช้นั้น โดยมากเวลานั้น นักเรียนรุ่นเก่าอย่างข้าพเจ้ามักใช้นาเอกหน้าโทอย่างทีบอกไว้ ในกตอนั้น

ในหน้า ๓๘ มีคำ ๆ หนึ่งซึ่งควรสังเกต คือในบันทึกที่ ๖ ว่า “อิก นายชิตหุ่มแพรนายเวนลัทธ” ข้าพเจ้าชอบ เวน นอส์กต เพราะเห็นมานานแล้วว่า เวน ภาษาบาคความไม่เข้ากัน ได้ค้นในกฎหมายตราสามดวง พบเขียนนายเวนนอส์กต โดยมาก แต่จะเอาแน่เหมือนพระชนงไม่ได้

ในหน้า ๓๒ บันทึกที่ ๑ แลที่ ๒ มีคำว่า สำหรับ ซึ่งข้าพเจ้า
อยากให้ผู้เรียนสังเกตเอาอย่างใช้ คำที่ว่า “ให้นายเพื่อนอยู่สำหรับ
ช่วยรับการ” นั้นใช้ สำหรับ ถูก สุ่มันนึ่งใช้คำนั้นผิดกับแต่ก่อน คำว่า

“ท่านจะไปดูโซนใหม่”

“สำหรับข้าพเจ้า คินนี้ไม่ไป”

หรือ

“ท่านชอบทุเรียนมากกว่ามะปรางหรือ”

“สำหรับข้าพเจ้า ทุเรียนกลิ่นแรงนัก”

ตัวอย่างนี้ใช้ สำหรับ ไม่ถูก ตัวอย่างที่ ๒ เพียรจะใช้คำไทยว่า สำหรับ
อย่างคำอังกฤษว่า for แต่จะใช้เช่นนั้นเสมอไม่ได้ เพราะคำไทยว่าสำหรับ
นั้นจะใช้ สำหรับ แปลคำอังกฤษว่า for ทุกแห่งไม่ได้ จึงอยากให้ผู้เรียน
สังเกตที่ใช้อย่างกัพระยาภิรมย์สุนทร (น้อย) เขียนกตอนใจนึ่ง

ในหน้า ๕๓ ข้าพเจ้าเห็นฉลาดแต่งดีมาก อ่านแล้วอดยุดหัวเราะ
หลายครั้ง ตรงที่ข่าวพระยาภิรมย์สุนทรแห่งศกมานนชนนิก ข้าพเจ้าเคยถือว่า
พระยาภิรมย์สุนทร (น้อย) แต่งกตอนแต่โคลงอย่างสง่าผ่าเผย ฟังจะ
มาความชนกรวดนึ่ง

ข้าพเจ้าขอแนะนำให้ท่านอ่านหนังสือนี้ ถึงแม่เคยอ่านนานแล้ว
ก็ควรอ่านอีกครั้งหนึ่ง

พิณสารพน

ราชบัณฑิตยสภา วันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๔๗๓

ปกิระณำพจนาคถ

ข้าพระพุทธเจ้าพระยาจักร์สุนทรโองหาร คัดคำกลอนเรื่องนเรยกชื่อ

ว่าปกิระณำพจนาคถ คือ เทียบแบบสอนในคำใช้ต่าง ๆ ว่าเรียกรายไป เพื่อ
 ไว้สำหรับนักเรียนในโรงเรียนหลวง จะได้อ่านเต้าจากต้นข้อต่อคำฉบับใน
 แบบสอนให้แม่นยำชำนาญ ได้หลุดเกล้า ๆ ถวายแด่ ทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้าดำรัสสั่งให้พระเจ้าราชวรวงษ์เธอ กรมขุนบดินทรไพศาลโสภณ
 ตงพิมพ์โรงพิมพ์หลวง ในพระบรมมหาราชวัง ๑๐๐๐ ฉบับ คัดเสร็จ
 ณวันศุกร์ เดือนหก แรมสิบเอ็ดค่ำ มีเกาะเอกศก ๑๒๔๑

๐ คำ คัดประติดเกล้า

ชั้นชั้น

กลอน กล่าวดเลาเตศพันธ์

พาดพ้อง

สอน แจกแผนกบน

เป็นหมวด

เด็ก นักเรียนอย่างร้อง

ว่าแกตั้งเกณฑ์สอน ฯ

๐ คำกลอนสอนเด็กได้

ดูจำ

ไวพจน์สังเขปคำ

คิดไว้

นามเรียกปกิระณำ

พจนาคถ เตณา

เพียรคิดเพียรคิดให้

เด็กบรรจบต ฯ

พระศรีสุนทรศรีวิชัย
คิตคะติเบาราณ
เป็นฉบับอักษรสาร
แจกเช่นขุมมือ

โองการ
เรื่อง
สอนเด็ก
ซึ่งให้เห็นทาง

๑ จะเริ่มวิเทศากตอนสุนทรแถม

นิพนธ์พจนานัตแบบแบบแต่ดง
สำหรับเด็กนักเรียนได้เขียนให้
จักเจริญเรื่องรู้อย่าง
จะคิดคำใช้ไว้เป็นอย่างดี
พอเป็นเครื่องเตือนใจระไวระวัง
คำที่ใช้ไว้ต่างต่างเดส์
หาไครยแบบแบบมคธบทจำเนียร
ต่างวาจาแต่ก็มาแต่ปากยอน
ถ้าเม้นไม่ศึกษาอุล้าหัจ

จะแจ้งแจ้งคำใช้ไว้เป็นเตา
พอจำกัศทางโทษที่ โฉดเขต
ดีกว่าเตา โคนคดำแต่ดำพัง
คำต่างต่างเต็มคตคตต่อตั้ง
เม้นเขียนพดงเสยคักตฤมนักเรียน
ตวงล่อเหตุใช้จะว่าเป็นพาเหียร
เป็นที่อ้างอิงเขียนให้ถูกคำ
มีคาษดินคนภกสุขุมชา
ก็จะคดำคตุม ไปงตะ โพงคิน

(๑) ตัวสกัดกานกานสารสุนทร โดยยุบดหกอักษรจงอ่อนน

คือ ญ ฌ ฦ ๓ พ ๓
ตัว ญ ใหญ่ใช้ตามมะคะระ
ท่านเจ้าเมืองกาญจนบุรี มินาม
ขุนนางกรมช่างทองท่านรังสฤษดิ์
ที่สกัดขอใหญ่ใช้จากาน

เป็นส่วนกันใช้แปลกแยกตามความ
กาญจนะแปลว่าทองของสยาม
แหวนงามตวงแก้วแก้วแกมกาญจน
พระกาญจนานุกิจนามชาน
นคำชานแต่มคธบทบาฬ

ท่านแปลว่าคามัดเล็กเล็ก
ถึงคำไทยจะไม่ใช่ก็ตามที่
กานต์กตนอกเด็กเด็กเด็กเอ๋ย
ถึงไม่ประระราญกานให้เคียน
การลัดกตควรอนชอช่า
อันสุดแท้แต่จะทำการใดใด
(๑) ขาวราชการ ขาดราชกิจ
ถูกเกณฑ์ก่อปรากฏด้านประจำ
คนพิการเห็นอาการพานจรमित
ตราการทุกทุกศาตระการมี
ตอสังเกตบทุกาตบรรหารเหตุ
คือเวตาแต่ปีเดือนประมาณ
นาพิกาทุ่ม โมงบาตนาที่
จนถึงปรานแต่อบิศรนับผ่อนตาม
บนาบนอกบักอน
ก็เรียกกาตเช่นกนณะนินเจียว
คือนารอนนำหน้าจแต่คราตสน
นำตรุศสารทปายาศ์อักษาก
ของเหต่านนับว่ากาตทุกสิ่งสรรพ
กาตซึ่งมีหมวดใหญ่ในประเด็น
ประจุนับบรรจบครบเป็นสาม

รู้ให้รู้ไปร้องบ่อนอักษรศรี
รู้ไว้ดีกว่าไม่รู้เป็นผู้เรียน
เห็นแต่เคยคำไทยได้ไซ้เขยน
อุส่าห์เพียรบ่นเล่าให้เข้าใจ
แปลว่าทำงานการบริหารไซ้
คงต้องไซ้รอดกตหมดทุกคำ
ราชการหมั่นพินิจอย่าให้ถล่า
จดถ้อยคำทุกประการสารคดี
ปรีชการให้เป็นลิตธิ์แก่ฤาษี
คำเหต่านรอดกตบทว่ากา
จงสังเกตคำไซ้ที่ไซ้ชาน
กับที่ทานจัดเป็นวันบันเปนยาม
วินาทีที่ไซ้ในสยาม
ตงในคความคำว่ากาตส์ฐานเดียว
หนึ่งคำผอนว่าสังครุ์ตั้งประเดียว
ยังดลเดี่ยวมาถึงความสามฤดู
ที่ชุ่มชดไปจนแต่ตั้งแห่งทุกผล
ทั้งเขาตรูเทียงสายแต่บายเย็น
พดกคั้นวันช้กมาว่าให้เห็น
ท่านจัดเป็นส่วนอดีตอนาคต
จัดโดยความทุกส์ฐานว่ากาตหมด

(๑) เข้าใจว่าตรงนี้ศกคำว่า "อย่า"

อนันต์เดือนวันทสงไม่เหลือตก

กาดที่ยังคงเป็นเห็นชัดชัด

ส่วนข้างนายยังไม่มาท่านพาที่

อายุสักวอกอายุสักนา

ที่สำหรับนับใช้ ในประมาณ

หนึ่งแผ่นดินโดยนับลำดับกระษัตริย์

ที่เรียกว่ารัชกาลแต่ปฐมมัง

พระสงฆ์อยู่พรรษกาลจำพรรษา

เวดากาด โฉหารหากนิยาม

คำกาพระพอใหญ่ใช้สักด

เดือนข้างแรมไม่สู้แจ่มชัดจาดย

องค์นารายณ์ทรงอุปถัมภ์นามชาน

มหาเมฆมหากาพบันดาดกตัว

กาพดวงจันทร์ดาคามศษ

กานนิยามล้ำกหกควาจา

ในเวดามีอจะเขียนคองเพียรคิด

ถ้าจับพลัดจับพลาดคาคคเน

แม้ประชุมส่วนลอบจะตอบได้

ตัวไม่อาจโต้เถียงคองเอียงเอน

(๒) อนันต์พวงนางทั้งสองพวง

อย่าให้คิดประปนคิตจนเวียน

ไม่ต้องครีไม่ต้องครีกไปฤกษ์

นนักกำหนดว่าอะดิคระกาดมี

ท่านแบ่งจัดเป็นประจวบนี้

ว่าเดือนนี้เป็นอนาคตระกาด

ก็เรียกว่ากาดะ โดย โฉหาร

พทชล้ำนกาดตวงแต่ยัง

ถวดยรัชเดือนนี้เป็นที่ตั้ง

คตอดทั้งล่องล้ำตามนุกรม

ท่านใช้มาในบาพักมีลม

ตอประสมเข้ากับกาใช้ว่ากาด

มีคัวบทแบบใช้ ไม่วิดถาร

ใช้ว่ากาพบกษดาทคดามิว

ว่าพระทรงถนเมกาพรักันทอ

สักดคัวพอใหญ่ใช้กันมา

มีกำหนดใช้เห็นเช่นดังว่า

จงอุส่าห์จำให้เนื้อช่าแปรแปร

ให้ตระหนักแน่แก่ใจครอย่าไขว้เขว

จะชวดเซเช่นอย่างหลุดทบกเตน

เขาจะ ให้เยี่ยฉาดเช่นกราดเซน

เพราะไม่เจนนิจครดำรงคงแก่เรียน

ถ้าจะเขียนที่พวงใช้คัวพอ

เขียนนางวงรวงผิงใช้คัวผอ

(๓) คำอยู่ย่ออย่างงอนงอน เธอคว่หอน่าก็ได้แต่ไม่ได้
ดูขั้ตทาหาเหมือนน้ำอ้อไม้ เพราะเช่นไซ้ นมากเป็นล้ากษั

(๔) คำเลี้ยงยาวเลี้ยงสั้นนกกม ตั้งจากมือเท่าทำวพระยา
ช่างเขาเบิกเงินตราไปห้าชั่ง กระทะคงเคียดกาวยาวเตธา
เกาที่คั่นคำสั้น โดยสัญญา ถวบาทาเกาย่างถึงทางตรง
ยวนเขาว่าท่านจะมาหาองทน คำกระชั้นกายาวกต่างประดังค้
ที่ท่ามกลางหว่างถาศรวง ไซ้ ให้คงคำคู้ตกระดี
เขากับชาวเป็ดียนแปดนแทนกันได้ เห็นท่านไซ้คำเหมือนไม้เก็ดอนที่
เช่นคำว่า โปรดเกล้าเขาบุรี ถึงขอบบี่ชาวต่างประเทศค้มา
อีกคำพูดพวกเราเขาวนไม่เด่น น้แคะแค้นเขามคชภาษา
มาพูดไซ้ ไซ้ชานครันนานมา คนเจรจาแพ้วหลายกตายเป็นไทย
เดากับดาวกุนกมชติ คจรจรัดยาดสั้นออกชานไซ้
คนเซดาเซตามักจะเดาครบั้งไป คำราดาจนี้ของใครเขาได้ดู

(๕) อนึ่งว่าผู้ชายคต่ายผู้หญิง คนรู้จริงคงแก่เรียนเขียนว่าผู้
แต่คนอ่านก็คงอ่านชานว่ากุ ถึงกระนั้นก็จรรู้ว่าผู้ โท

(๖) คำถ้าทำหน้าน่าเหมือนว่าเด่น ข้าเจ้าเห็นไซ้เประเลอะระไซ
ด้วยสความที่คจรเอกไปไซ้ โท เพราะมีวไม่หไม่ล้งเกดซึ่งเหตุการ
อันถ่า โท ไซ้ ทบรกับ คำสำหรับเขียนไซ้จะไซชาน
ถ้ามีใครไปมากี่ชานาน ถ้าพบพานแต่จจะทำให้หน้าใจ
ค้วท่าเอกออกถ่ยามภาษา เหมือนคอยท่าอยู่ที่ท่าชตาไหล

ขุนนางฝ่ายกรมท่าว่ากะไร

อันหน้าโทไซ ทิมชวคร

หน้าหนุ่มสาวกรวยด้วยสำอาก

นำบนนำพานท่งนำ โปถ

อีกนำหน้าจวนำร้อนผ่อนท้ว

(๗) คำว่าบังแต่บางอีกบังบ้าง

เหมือนบังแทรกบังสุริโยไทย

หนึ่งคำว่าหน้าบางอีกบางพัตต์

บางตติกริตบ้านบางพุดเหนือบางพัง

คำวาบางแต่บังจงชังจคร

คาบกระบับงทองของจางวาง

คนอ้วนเหลอตาเนื้อเป็นบงบัง

เอามัดบังให้เป็นแผตแต่ดแต่ตาม

หนึ่งวาบางไวบางเถดนางสุต

บ้างก็เรียกทักทายพิปรายเปรย

เองไปชุดไซเต่าให้เรอบ้าง

บ้างตะโกนูกูกองบางร้องออง

(๘) คำว่าเบาแต่ว่าบ้างควาจะเขียน ถ้าผิดเพี้ยนควไม่ชดกชดชวาง

เป็นยาวสั้นสรรว่าในท่าทาง

เหมือนนลงยนตลงเลขแต่จเค็กเบา

หัดเบาชด้อยเบาบคเพราะครุ

ตครในรำชาชาเป็นท่าทาง

คือตชคหน้ามนุษย์ลัดทุกกอย่าง

พระยาช่างหน้าผงผงถึงจระต

ยาวถึงโยชนนาเมืองรุ่งเรืองศรี

เขียนหน้าเอกไซทไม่มใจ

ความก็ต่างจงวิจารณ์จะชานไซ

ชักเชือกไซมานมิตให้บิตบัง

บ้านบางข้างบางโควัดถัดตบางชัง

อย่าเขียนบังผิดเลี้ยงถ้าเนียงบาง

นกจวนจเขียนให้ชดอชชชชวาง

พดกขุนนางชดกระบับงเงินงาม

เอาชนชังนำหนักอย่าพิกตาม

บงนความเป็นวิคีสระอย่าตะเตย

ชากอูครบางพุดเฉยเฉย

บ้างก็เงยบ้างกกมบางตมตัง

ท่มนกวางบ้างก็โตไปไม่ถึง

บ้างถตงบ้างก็โตโตโตไปพตาง

จระจตวางคำไซได้ให้ด

มันเป็นเต็กรูไม่เท่าตองเบาหู

เบาพูพูเบาเพตงตูกเรงเรอง

ที่เลี้ยงยาวปาวปาวบ้างประกาศ
พอร้องบ้างชั่วชุ่นชุ่นทั้งเมือง

บ้างร้องภาษากรูเร้งดูใหญ่เรื่อง
นี้เขบเขียงบ้างเบ้าพอเข้าใจ

(๙) กำกัมกรรมด้ามค้ำนี้จำยาก ข้อวิภาคอธิบายขยายไซ
ชยาคตำ โคนน โคนเตาเซาจน ไวไว
เหมือนกำฝักกำม้ออีกกำหมัด
ดุมประแหรงแอกกำกงมณีนี
อันตัวกำกาสำมัญหมด
หนึ่งกำม้อการนคณนุกชุม
สำหรับไซ ในกตอนกกาต้วน
เหมือนเจากำมิชาเอาเค้ายุบล
กรรมแม่เกยค้อมอมีร้อหั้น
บอกให้ทราบบาปกรรมเช่นรำมา
ที่บางคนบ่นว่ากรรมของเราแล้ว
กรรมวิบากหากให้ ได้ตำเคญ

คงจำได้คอกออย่ากต้วค้อมันมี
บรรจงจักรททองให้ม้องคี
เกวียนกมชกาคากบดุม
ไซ้แต่บทคำไทยไม่ลุ่ม
เห็นเกิดอบคดุมข้างเบบทมคชปน
ตามชระบจนแบบบั้งคัมไม่ลุ่มต้น
อ่านทุกคนแต่ไม่จำไม่ตำภา
คำท่านลัรรแต่่มคชภาษา
อีกคำว่าเคระหัทกรรมก็จำเป
มาประลุ่มพบแก้วไม่แลเห็น
มาชุกเข็ญก็เพราะกรรมที่ตำมา

(๑๐) หนึ่งไซ้คำหมอบเผ้าและเผ้าชอง
ไซ้ค้วพอไม่ถนตดูชดคา

โดยท่านองไซ้เผ้าค้วฝลา
ด้วยไซ้มาแต่เก่าแก่นั้นเผ้าโท

(๑๑) อูล้ำให้จำอูล้ำให้เพียรเขียนให้ดูก ช้ำเพาะปลูกคำไซ้ไว้ระไซ
เหต่านกเรียนชั้นเล็กและชั้นโต
ครูกัดสอนเต่าเรียนเขียนไม่ขาด
ข้างพนเพื่อนเลอนเตอะเงอะงงไป
อันยศศักดิ์ทรพย สันทงสันเสีจ

ช้ำเพาะปลูกคำไซ้ไว้ระไซ
เลี้ยงแต่เงใจให้อจนคจรรฤาไร
ไม่ถาดจำเขบที่แบบไซ
รุกไม่เทรเป็นงมปลตา
ยอมตำเรจเคดงมาดปรากนา

เพราะคนทุกคนเพียรเรียนวิชา

อยู่ถ้าหากเกิดจะร่ำสอนให้ ดัน

เช่นอย่างข้าค่าฆ่าประทากัน

คำสั่งใช้ว่าข้าพระพุทธเจ้า

กับค่างาชาพเจานคากถาง

ข้าพระพุทธเจ้าชอนนน

ที่ตคหย่อนผ่อนใช้จึงใคร่ครวญ

บางคนเขียนว่าข้าพระพุทธชิ

โดยใจรักมักง่ายคตายบัญญัติ

ถ้าตบถัดจิดว่าข้ากับเจ้า

ใครมายแยงข้าเขาตาของ

ค่าเอกนใช้ ทคาวาคาชาย

ค่าเช่าเรือค่าเช่า โรงคังบ่อนไป

ความคังว่าใช้ค่าไม่เอกหมด

ฆ่าคณฆ่าให้ตายถึงวายปราน

(๓๒) หนึ่งเข้าออกอีกเข้าเป็ดอีกเข้าล่าวลูก แบบทำนุกเข้าโท-

ที่ละลัมคักษาดารพวรรณ

เบองระบับแบบตบของชองชั้นชั้น

ทงตามค้ำค้ำค้ำทวนได้วาง

จงจำเคาไซ ให้ชคอย่าชคชวาง

ไซ ในทางถ้อยความตามกระบวน

ข้าพเจ้านายศรัเป็นชาวล้วน

ค่าที่คองสูงค่า โดยค้ำวรา

อูตรีเขียนกันกตัมชมนักหนา

ไม่คินหาคินเคาเดาตะเบ็ง

ข้าจะเอาแต่ว่าข้าคว่าไม่ถึง

คองร่าฟังความเช่นว่าใช้ชา โท

อีกค่าจ้างร้างบ้ายจ่ายอะ ไช

อีกค่า ไล่หุ้ยหวยค้ำบวยการ

คองจะจิดจำใช้ ให้ วิตถาร

แบบบราณใช้มาเป็นฮาจิดน

โดยถวิต

ไม่เห็นถันที่จะใช้ ในกระบวน

(๓๓) ทำจ้ามัชรรมล้ามค้ำจ้ำให้ ได้ คือค้ำไทยว่าทำนาแลคทำสวน

ล่าวพัตทำงานการทงมวณ

บั้งคับคองทำเนแม่กกา

จ้ามคองนม ใช้ค้ำค้ำยาม

ทวนใช้ตามคิตมคชภาษา

เหมือนกับละพระสขำเช่นรามา
ขรรควนฤททิมคชพากย์
ยุด้าหึกคคันหาไตรคราดู

ในคำเทียบแม่กกาตำราครู
ทั้งสามคำจ่ายากหนอพ้อหนู
คงได้รู้ที่จะใช้ถูกใจความ

(๓๔) อีกข้างข้างกิดกระบวนให้ถวนถึ ค่างเอกนค่างตงจิงผลัดตาม
ข้างในออกข้างนอกดูอย่าดูความ ข้างบนตามไปข้างตางนี้ข้าง โท

(๓๕) หนึ่งว่าหว่ายาหย้ากคจกรกิด จะเขียนใช้อย่าให้ผิดคือะไซ
คั้นหวานชอบกสมต โด โด ถัดบ้าน โฟถึงบ้านหว่าเวตาเย็น
ว่าเอกไซในคำที่ว่ากล่าวด ว่า โนม่น้ำดพุดจว่าให้เห็น
ว่าก็ชอบในระบบที่เคยเปน อย่างว่าเล่นว่าหว่าภาษาไทย

(๓๖) คำบูยาอย่าเอกท่านเศกสรร หย้าโทนนไซว่าหย้าไล่ว
คือหย้าแพรกหย้าคาอีกหย้าไทร หย้านไซสรรพหย้าบันตามี่

(๓๗) ในคำดาวกล่าว่าช้อยไซแทนธา ค้อย ๆ มาก้อย ๆ ไป
อย่าไผ่ตั้น

คำค้อยเอกเศกไล้ในวงจี่ จำให้ตั้นระอยารันคั้นทุต้ง

(๓๘) หนึ่งกล่าวหนึ่งลือไม่ผิดเพี้ยน ทุกคนเขียนหอนำคำว่าหนึ่ง
แต่เลี้ยงอ่านพานไม่ชัดพดัดเปนนัง คำนพตงพดกมากตางเขาไป
ชอกกล้าเนียงเลี้ยงฉานงอยู่ทงต้น จะตดตั้นผ้านั้นนไม่ไหว
ถึงจะอ่านว่าเปนนังก็ชงใคร เราเขียนคงหนึ่งใจกแต่จกกัน

(๓๙) หนึ่งเขาว นมไซ้คำไทยแท้ เห็นมาแต่คำมคชภาษาสรร
อักษรลือคือค้วขอเปนกาวันคี่ บอกกล้าคัญจ้ามคชบทบาฬี

เหมือนคำวาฮาเห็นพระลูกเจ้า

หนึ่งนารทเขาวเกาศติ

เด็กคนนี้ไม่ยอมยอมเขาวนก

เขามาตยชดยส่มาสน่มรเวา

ทรงพระเขาวยังไม่ร่นจำเรญศรี

อีกวาทียพโยคยพเขาว

เขาวตกษณนเปนนถานแม่ โฉมเฉตา

คำวาเขาวเขียนไซตองใส่วอ

(๒๐) กตอกษรพ่อนไซให้ประจกษ เช่นฉนชกเชคชแทนหนอ

ถ้าจำได้ ไซคตองไม่ต้องรอ

หนึ่งช่มล่มเชอเตอเหตอจะบอก

ทั้งเอาโท ไซกนชุกดุ่มทงเมือง

ก็เห็นภอจะล่ว่างรางรางเรอง

เขียนยอนยอกเขวไซจไม่ไคเรอง

ลุดจะเปตองส่งไสยไม่ไห้แคง

(๒๑) คำชุกตูลิ่งเกคเหคอะไร คิวชู โทท่านมีได้ ไซล่กแห่ง

เหมือนเรอตงทงคุมภแดง

อินควาฐนเปนกุกบควาฐง

หญิงกับชายเชยช้เปนกุชม

เรอคอนแข่งกันเปนกุกุดังตม

เศรอกนตงไวเปนกุกบพานตม

ไซนิยมคุเอกเปนอัครา

(๒๒) หนึ่งคำฮาสองคำจำให้แน ท่านไซแค่คำเอกคอกหนาจำ

เหมือนสายถนหย่นยากาเวลา

ฮา โทนนไม่มีทจะไซ

ถึงคำ ไคตงจะเฮาไซ ก็ไซการ

ฉนชนหาทกคางจะทำงาน

ท่านฉนไวทอไห้ครบคางนาน

ผิตบุราณท่านบงคับจะอัยปรี

(๒๓) หนึ่งค่อชอสองคำประจำฉน พอครบครนเลียงสามใจตามท

ทวนไซแค่ค้วชอชอครด

ชอผิตชอชอบเรงลอบล่ฉน

ชอกชอมอชอมาทางคชางล่ศำ

ชอนไซรทานไซชอ โทสน

เหมือนชอนชอนนทานล่รคำ

ชอล่านฉนคองระวงพงดงถถำ

นชอล่าคญนกมกจะแพดง

โดยระบิฉนฉนถชแคง

(๒๔) ไซ้กับไค้สองทางอย่ากลางแคง คำที่แจจแจกไซ้ไน้ไซ้โท
 ไซ้จับไซ้เห็นอเจือไซ้พิคัม กินยามิดไซ้กตบยบอะไซ
 ไซ้บดเยบแอบแฝงไซ้แคงโม มั่นกินจนพุง โรตัง โคเกวียน

(๒๕) ที่คำไซ้กันว่าไค้อีกว่าค้าย อยามักง่ายมคตำในคำเขี่ยน
 เหมือนกะเกณทตงค้ายคตโมเคยน ทำแนบเนี่ยนน่วค้ายนนรายคน
 อย่าหันเหี่ยนเขี่ยนค้ายว่าเปนไค้ ไค้ควรรไซ้ กออย่าไซ้ ให้อับสัน

(๒๖) อักของคองขอนค่อนกตอนนิพนธ์ โดยยุบคตคตม้ายภอ
คต้ายคตัง

ช้อง โทนไซ้ ทว่าชตช้อง กับเกยวช้องช้องระคนคนถตัง
 คองนไซ้ ไล้ปลตวากนอั้ง ไซ้ ให้ ถึงช้องคองทงสองทาง
 ชอน โทนไซ้ ทว่าชอนอก แล่นวิคกชอนทรวงอยู่ผางผาง
 ที่แล่นงอนชอนให้ ไม้ไ้ววาง ไปค่อนทางถึงที่ประทัยพด

(๒๗) อนึ่งคำถวณทวงนคตอถวิต นิยมยินถวณโททุกแห่งหน
 เหมือนคำงานบถวณจ่านจนคน แต่ไฟร์พตถวณหมนพนจนกรจ
 แตค้ำว่าท่านผู้ ตมกถถวณ ก็ค้ำคตอถวณ โททุกสิ่งสรรพ
 ทวงนเอกนท่านไม้ใครไซ้ จ้านญ ชล้าคัญทวงนถวณกคตอถวณ

(๒๘) ว่าด้วยถวณเสร์จสรรพกตบปภาภ คตวภพพบเคิมค่อช้อ
บรรหาร

พบคตวณ ไซ้ทว่าพบพาน พบคตพานกับยายเบียมไปเทียม โค
 ภพคตวณม ในพากยัมคช เช่นตั้งบทภพ โดถยนา โถ
 เจ้าพิภพทรงหงษอ๊กทรง โค ฤทชัม โหพารตบภพโคทรย

ภพภพนาพว่าภระจะ

อ่านล็กตตามกำหนดข้างคำไทย

ท่านแปลลงจะไปเป็นพระเถตงไซ

ก็อ่านไซกันว่าภพนั้นจบความ

(๒๙) หนึ่งผ้ายพายโทเอกเขนกันบ ไซ ดำหรับอยู่ประจำคำสยาม

ท่านไซว่าผุดผ้ายไปตามพราหมณ์

อันพายเอกนว่าแพแปดชยาย

เคตงพายยวนพายนายมี

เคตงพายอธิบายว่ามอญแพ

ว่าดาวแพแต่คองจำที่คำคัญ

คำจ่ายอนยกเป็นชื่อลางนำหมัก

พวกพุงดำนี้จะว่าแค่เพรงคราว

ที่ต้นคำชาตคิดว่าโยนระ

อ่านจ่ายอนลวรชอไม่ต่อเติม

ผู้รู้แท้แก่ไซใจฉรน

พากย์หระภัญไซยก็ไซตรง

ตกในความว่าผุดตกจรัส

เหมือนคำว้าใจร่ายมันพายหนี

ต้องวาที่เทียบคำหรับฉบับบรรพ

ซีกคำแปดยวนพายไม่ผิดผัน

ว่ายอนหนักทำไมไผ่เป็นลาง

ความนฤกจะใครรู้ดูดับลาง

เขาเรียกชาวโยนกยกคำเติม

แปลงเอาโฮไปเป็นจะลระเต็ม

ที่คำเติมโยนางศรัทธวงษ

คิมตศความคามประดงค

จะเห็นตงว่าไม่งามก็คามใจ

(๓๐) หนึ่งฎีกานภาษามคธพจน โดยกำหนดนคองเขียน

คัจจอใหญ่

แต่ในกาลคนทุกอันล้ำคัญใจ

ในฎีกาขุนวิจิตรศตหาญ

อุสาห์ทรอกแทรกกรุมผู้ชม

ว่าเป็นคำคนไทยไซนิยม

จะตองการตักทำยาม

ตักว่างม้งาโง่โตแต่ตน

(๓๑) จรเข้แต่จะเข้ชอกคะเม่ จงรู้ได้หวาจาอย่าฉงน

จรเข้ลควร้ายในล่ายชต

มันกินคนคาบพาในวาร

๕ ดดจะ๕เช๕เร๕น๕ว๕ด๕พ๕ต๕อ๕พ๕ต๕ก
๕ ใน๕คำ๕เร๕ย๕ก๕ว๕า๕จะ๕เช๕ค๕ร๕อง๕ค๕น๕ค๕ร๕
๕ อ๕ก๕ต๕ก๕ด๕อ๕ต๕าก๕ม๕ไ๕ ๕ช๕ก๕น๕ก๕ม
๕ ท๕ง๕ล๕า๕ม๕คำ๕จ๕า๕ใ๕ห๕ย๕อ๕ย๕า๕ว๕ู๕ว๕า๕ม

(๓๒) ๕ ค๕ร๕ว๕จ๕ก๕บ๕ก๕ร๕ว๕ค๕ู๕น๕ช๕ ๕ใ๕ห๕ช๕ด ๕ จ๕ง๕จ๕ำ๕ค๕ว๕ ๕ใ๕ห๕ก๕น๕ด๕อ๕ย๕า๕ช๕ด๕ด๕น

๕ ก๕ร๕จ๕ก๕ก๕ร๕จ๕ก๕เช๕น๕ก๕บ๕เพ๕ต๕ง๕ก๕ร๕จ๕บ๕
๕ จ๕ง๕ร๕ ๕ท๕เช๕ย๕น ๕ใ๕ห๕ถู๕ก๕ใ๕จ๕ค๕ว๕า๕ม
๕ ค๕น๕น๕ย๕ม๕เร๕ย๕ก๕ค๕ร๕เม๕ค๕ำ๕ง๕ย๕า๕ม
๕ ๕ก๕า๕ส๕ต๕ม๕ล๕า๕ม๕ก๕ง๕าย๕จ๕ระ๕าย๕ค๕น

๕ ค๕อ๕ก๕บ๕ร๕อ๕จ๕อ๕ล๕ก๕ด๕บ๕ท๕ย๕บ๕ด
๕ ค๕อ๕ล๕ก๕ด๕ค๕ว๕ก๕อ๕ร๕อ๕ป๕ระ๕ โ๕ย๕ค
๕ ว๕า๕ก๕ร๕ว๕ด๕ท๕ร๕าย๕ร๕าย๕พ๕น๕พ๕ล๕ุ๕น๕ธ๕ร๕า

(๓๓) ๕ ห๕น๕ง๕ค๕ำ๕ว๕า๕ก๕ร๕ง๕ค๕ร๕ง๕จ๕ง๕ด๕ำ๕เน๕ย๕ก ๕ บ๕ญ๕ญ๕ิต๕เร๕ย๕ก๕ร๕าย๕แ๕ก๕ใ๕
๕ แ๕ด๕ก๕เส๕ย๕ง

๕ ท๕ำ๕น ๕ใ๕ห๕ว๕า๕ค๕ร๕ว๕จ๕พ๕ด๕อ๕ก๕ค๕ร๕ว๕จ๕ค๕ร๕า
๕ ล๕ำ๕ว ๕ใ๕ล๕่๕ก๕ข๕ำ๕ง๕ย๕า๕ม๕ภ๕า๕ษ๕า
๕ ล๕อง๕ว๕า๕จ๕า๕น๕ด๕ระ๕ม๕าย๕ค๕ด๕ำ๕ย๕ด๕ำ๕เน๕ย๕ง

๕ เ๕ห๕ม๕อ๕น๕น๕ำ๕ต๕ำ๕ง๕ต๕ก๕ก๕ร๕ง๕ด๕ำ๕ร๕ง๕เร๕ย๕ง
๕ ท๕ำ๕ง๕น๕ค๕ร๕ง๕ใ๕ป๕ท๕เด๕ย๕ว๕ไ๕ม๕เด๕ย๕ว๕ล๕ด๕
๕ ค๕น๕ช๕อ๕ค๕ร๕ง๕ค๕ว๕ร๕ด๕ำ๕ร๕ง๕ท๕น๕าย๕ก
๕ ค๕ว๕ร๕ก๕ำ๕ห๕น๕ด๕ว๕า๕ท๕ที่๕ป๕ระ๕ล๕ง๕ค๕
๕ เช๕ย๕น๕ใ๕ห๕ถู๕ก๕ค๕ุ๕จ๕ด๕อ๕ย๕ล๕ุ๕น๕ท๕ร๕ก๕ด๕อน

(๓๔) ๕ จ๕ระ๕ค๕ิ๕ด๕ค๕ัน๕มา๕ป๕ระ๕ค๕น๕ป๕ระ๕ต๕บ๕ได้ ๕ อ๕ก๕ไ๕ก๕ร๕ไ๕ค๕ร๕อ๕ย๕ู่๕ด๕อ๕ล๕อ๕ก๕ี๕ช๕ย๕ข๕ำ

๕ จ๕บ๕พ๕ระ๕เน๕ย๕ต๕ว๕าง๕เค๕ย๕ง๕ก๕บ๕ก๕ร๕ง๕น๕ก
๕ ค๕ร๕ง๕ใ๕จ๕ต๕จ๕น๕ถึง๕ห๕ำ๕ง๕ห๕น๕ท๕ำ๕ง๕บ๕ก
๕ เ๕น๕ด๕ิ๕ด๕ก๕เห๕ล๕ำ๕เส๕อ๕ก๕า๕ก๕ร
๕ ค๕ำ๕ก๕ร๕ง๕ค๕ร๕ง๕ใ๕ห๕ย๕ก๕ใ๕น๕อ๕ก๕ษ๕ร
๕ อ๕ุ๕ท๕า๕ห๕ร๕ฉ๕น๕ค๕ว๕อ๕ย๕ำ๕ง๕ว๕าง๕ป๕ระ๕จ๕ำ

๕ ๕ฤ๕ท๕ฉ๕ไ๕ก๕ร๕เก๕ร๕ย๕ง๕ไ๕ก๕ร๕ท๕ำ๕น๕ใ๕ห๕ค๕ำ
๕ ค๕ำ๕ว๕า๕ไ๕ก๕ร๕น๕ท๕ำ๕น๕แ๕ด๕ว๕ำ๕ย๕ง๕ก๕ว๕า
๕ อ๕น๕ค๕ำ๕ไ๕ก๕ร๕ก๕บ๕ก๕ำ๕ว๕า๕ไร๕ก๕่๕ส๕ม๕พ๕อง
๕ ค๕อ๕ก๕บ๕ร๕อ๕ เช๕ย๕น๕ว๕า๕ไ๕ค๕ร๕ ๕ใ๕ห๕จ๕ง๕ช๕อ๕บ
๕ แ๕ด๕ว๕ำ๕น๕บ๕แ๕ด๕ว๕ำ๕ล๕ำ๕ม๕ค๕ว๕า๕ม๕จ๕ำ๕น๕ง

๕ อ๕ุ๕ล๕ำ๕ห๕ล๕ำ๕เน๕ย๕ก๕น๕ก๕แ๕ด๕ว๕ค๕ฤ๕ก๕ค๕ร๕อง
๕ ด๕ิง๕พ๕อ๕ค๕ำ๕ข๕าย๕ไ๕ด๕ำ๕ไร๕ข๕อง
๕ ไ๕ด๕ย๕ท๕ำ๕น๕อ๕ง๕ค๕ำ๕แ๕ด๕ง๕แ๕ด๕ด๕ง๕ค๕ร๕ง
๕ ค๕า๕ม๕ระ๕บ๕อ๕บ๕แบ๕บ๕ ๕ใ๕ห๕ย๕ำ๕ใ๕ห๕ล๕ห๕ด๕ง
๕ เช๕ย๕น๕ใ๕ห๕ค๕ง๕ค๕ำ๕ใ๕ห๕ว๕า๕ไ๕ค๕ร๕ค๕ร๕า

อันลู่กนกคำไทยใช้กันเกิดอน
 ผลไม้ลู่กห้ามงามระออ
 ลู่กแต่ลู่กคำไทยที่ไหนที่นั่น
 ขย่ำตามลวงตวขอค้อทอ
 ทศกัฏฐ มขอทอนทฆาฏ
 ค้อเป้นคำในมคธบทจำเนียร
 สำหรับใช้ ในที่ว่าทุกขยาก
 มาค้อองทุกขชุกเข็ญไม่เจ็นวาร
 ที่คำทุกศัททอกอสังกต
 เช่นใช้คำว่าทุกคำทุกคินวัน
 เกณททุกบ้านการทุกเมืองยังเค็องชุ่น
 ทุกฤตตุโตเนบเหนกถัมภกลาย
 อันลู่กแต่แต่ว่าทุกคำสยาม
 ค้อองที่แคกอสังกตบถดำนำ
 อิกคำว่ามาศุก์กสนุกน
 กิลตจากคำมคธทบทเต็ม
 เหมือนแต่ก้อเองเข็ญจะเตยเกิน
 ถ้าเหล็งต่นจนเขาว่ากีนากถัว

คำเทียบเหมือนหนึ่งเขาลู่กทในหม้อ
 ซาดในห้อแดงลู่กคุดตตี
 กอสังกตเท่านั้นทุกตามที
 ลงบายช้อศุครเขาคเค็ยน
 คำนักปราชสอนไว้ให้อ่านเขียน
 ถ้าใครเขียนทุกเปด่าไม่เข้าการ
 แล่นดำบาททุกขไทยใช้วิถถาร
 ทุกข นงานเจ็อช้อชอการันต์
 ค้อองด้อยบทคำไทยอย่าไม่ฝน
 ทุกเช็กช้นกอมประนิตองม่นาย
 ทุกคนดุ่นบันทุกยาเอามาขาย
 ทุกหาดากหาดากมากหลายจนเห็ดอจำ
 ใช้ในความลุ่มมัญไม่ชันจำ
 ขย่ำด่าเขียนตวขอเขาคค้อเต็ม
 เหนบางที่เอาตวขอเขาคค้อเล็วม
 อย่าเฉติมใหม่จนเตยจะเคยค้ว
 ที่นักปราชหนักแน่นจะแย้มหัว
 ช้อจะช้อวเล็ยเพราะต่นคนค่านเียน

(๕๐) หนึ่งมัญชรบายช้นกยาก จะวิภาคตตต้นในคำเขียน

ให้ล่มค้ศัยมครุเป็นผู้เพียร
 ค้อตรงแซงนกรงตงทชงสังค

ถ้าจะเขียนคำสั้นว่ามัญชร
 หนึ่งท่านจิตวาจาอุทาหรณ์

ว่าพระแกดช้อสิ่งหมัญชร
 อีกคำหนึ่งบัญญัติว่าบังคับ
 ไม่กึ่งหนัสดรรไล้ไว้ให้คง
 ที่ค้ำยาดนนทานกถ่าว่าบาญชี่
 ล้อบบาญชี่ล้รายจำหน่ายการ
 บางคนเขียนบาญช้นวบาญ
 เพราะงมมมกง่ายเหมือนคนฉายฉวัด

ก็เพราะผ่อนอ้างว่าทมิถ์กรง
 เป็นฝ่ายรศ์ละศัมท้อยาไหลหดง
 ออย่าจ้านงตากข้างอ้างว่าบาน
 บาญชี่ฉนวนญอด้กคบบทบรรหาร
 ทงด้บาญชี่กกันไม่พรันกถัด
 มาทอนลันเลี้ยไม่พันคนจะหวัด
 ไม่รู้ทวัในวาจาภาษาคน

(๕๑) อีกสามคำไม่ใหม่กับมายัน จะช่วยชี้ไว้ให้ชัดอย่าขัดสน

ไม่เอกนปฏีเสชเตศย์บุด
 อีกไม่มาไม่ไปทังไม่อยู่
 บุครไม่ขอพ่อไม่ให้ ไม่ได้การ
 ไหมด้ควมอหอนำไม้ โทกถ
 อันมายเอกแม่เกยพิเปรยไป
 กับหญิงที่ผัดกายฉายชั้วคร
 ถึงชายอื่นจะมาเฝ้าอยู่เคต้าเคตัย
 อีกต้องค้ำมอหม้อกพอกกิด
 คนตาเตยมอช้อชอนิยม
 ประจุพนเคมเคาจะเฝ้าหม้อ
 ทบ้านหมอนนกกภอจะโหวาง

คือไม่จนแถไม่จำไม่รำคาน
 ไม่ได้รู้ ไม่ได้เห็นเป็นแก่นด้าว
 ไม่นใช้ด้าชาวณ ในคำไทย
 ต้องด้วยบทร้องเบงเบงว่าเพตังใหม่
 นั้นท่านใช้ว่าผู้ชายเป็นมายเมีย
 ฤาฉวัดปลิดปลดห่างออย่าร้างเลี้ย
 เขาคงว่าไต่เมยแม่มายชม
 เห็นเขียนผิดเคตอนทกมถม
 เจ้าคระม่อใหญ่กถมเขาใจกถาง
 ที่พ้อพ้อเชอไฟไม้ทองหตาง
 คำค้วอย่างม้อหม้อพ้อด้าคัญ

(๕๒) ร่ายกับไว้ใช้เขียนอย่าเพี้ยนผิด เลี้ยงสันตสนันยาวทานกถ่าจ้ดรร

คาหม้อร่ายร่ายพระเวทจึเศศ์ครัน ลักุณผันร่ายเวช้นเมชัน

ท่านองหญิงรักชายออกร้ายเรา
ทำนาลักลัมไว้พอไวกัน
นี่คำใช้ไรนาทงเรือกสวน

จะได้เคาะแคะชมดมถวิล
นี่เขตรถนไว้ถวถกขบงา
ตามกระบวนร้ายไรคำไทยหนา

แม่นเขยนชอบที่ประกอบในวาจา

เขาชมว่าเป็นบัณฑิตยศ ศักดิ์ยศมกรู

(๔๓) อุด้าให้จำเกิดจรรยาให้สั้นสุด ยังลุ่มทกกับลุ่มคินคำคู่

คือลุ่มททอสังกตกำหนดดู

ก็จงรู้วามคชบทथाพ

ในคำแปลว่ากระแ่งทะเลฎก

จงศรัทธิกความประกอบให้ชอบที่

ตอสังกตพจนันต์ยามความกัม

ต้องใช้ที่ลุ่มททอสังกตคำ

ที่บางคนเขยนใช้ลุ่มจยะ

ภาษาพระฝ่ายข้างวัดจตเนกขัม

ลุ่มคินของไทยใช้ประจำ

ไม่ควรคำให้มันเขยนเกินเกณฑ์

พวงบ้านบ้านมักจระพาตพาโลติ

ว่าอุศริเป็นคำราชวัคคาเถร

อันคตคตินยากต้องปากเบน

ไม่ควรเกณฑ์ก้อย่าเกณฑ์ ให้เกินกิน

(๔๔) อีกสองคำลุ่มช่อภอสังเกต ใช้ให้ต้องตามเหตุจวรถวิล

คินช่อหมอความตามระบิต

ฉื่อเอาลุ่มฉื่อเอาทรพยต้องปรับปรุง

อันช่อเอกใช้ช้อยคอกไม้ห่มด

ลุ่มคินช้อยช้อยใส่จโกตตหุง

ช่อมะม่วงช่อมะกอกคอกพะยุง

นาคสังตั้งช่อฟ้าสัง่างาม

(๔๕) พุคกับภูคสองคำจำให้แน่ พุคนแท้ใช้ประจำคำสังยาม

เหมือนพุคเด่นแจจจากพุคว่าความ

พุคตวนตามพุคเพื่อไหลลือไป

พุคเช่นนตอองทคตอสังกต

ตามแบบบทเขารานท่านชานไซ

ที่บางครุเห็นจระฐุนันตันไป

บึงคัมใช้คำพุคสังกตจอย

ด้วยอ้างว่ามาแต่จระฐาคตุ

แต่หนักปราศท่านไม่เห็นดงชทอ

กึ่งที่ควรเขียนสักคอด

กึ่งที่ใช่คือภอศอศักดิ์

ว่ากึ่งนี้ในษาพืท่านแปลคง

เห็นเพียงพองามใช้คำไทยตรง

มิใช่บทคำไทยอย่าให้หลง

ใช้จ้านงมหาภูตแต่ภูตพราย

(๔๖) พักภักตภักตภักษมทงตั้งศษท บทบังคยคำแปลกแยกชยาย

อันพักนคำสำยามคจามชบาย

ภักตภนคากำพุชต์มมคัว

ว่าผวภักตภนภักตภักตภนค

ภักตคจวนคตมทเป็นภักตค

แมตงเป็นภักแม่กยภักตภนท

ท่านใช้วาคังพระยาบำเรอภักต

หตวงมหาใจภักตได้รักกัน

คำมคชบทคตมว่าภักตค

แมตงคัวคระไปเป็นภักตภนค

ทใช้ตรงวภักตภนคมาก

พระยาราชภักตภนคคมา

ภักตภนคภักตภนคคคคค

อ่านแต่ภักตคเป็นภักตภนคไป

อีกภักตภนคคคคคคคคค

จะแปลว่าอาหารกึ่งคคคค

เหมือนคำเชยภักตภนคคคคคคค

คืออชยคพักพอศบายแต่พักพต

คือคจวงหน้าใช้แพรงทูกแห่งท

แทบทูกคคคคคคคคคคคคคค

ในคทชเรยนว่าท่านพราศคค

คคคคคคคคคคคคคคคคคคค

คคคคคคคคคคคคคคคคคคค

คคคคคคคคคคคคคคคคคคค

คคคคคคคคคคคคคคคคคคค

คคคคคคคคคคคคคคคคคคค

คคคคคคคคคคคคคคคคคคค

คคคคคคคคคคคคคคคคคคค

คคคคคคคคคคคคคคคคคคค

คคคคคคคคคคคคคคคคคคค

คคคคคคคคคคคคคคคคคคค

คคคคคคคคคคคคคคคคคคค

คคคคคคคคคคคคคคคคคคค

อันคำภักย์กษัยหลายระมัด
หนึ่งจะช่วยให้ได้ ให้ประจักษ์
แปลว่าพวกแต่ว่าหมู่ดูล้ำค่าย

ให้รูกนที่จะ ไซ้อยาไซ่อกน
ยังอีกพรรคสังกัดคอมมือหัน
ได้ประกันแก่เขตที่เง่างม

(๔๗) หนึ่งสองคำชิตชิตคิดให้ชอบ คงประกอบที่จะไซ่นนให้ส้ม

ชิตตัวน ไซ่ทว่าชิตชม
อีกนายชิตหุ้มแพรนายเวนส์ทช
นาล่าเสี้ยเสี้ยดสั้นทชิตกับปราง
ชิตสังกัดตัวตอพอสั่งเกศ
คือพระยาไซ่ยวชิตคิดจำนง
อนชิตชาญไซ่ยไม่ประจักษ์
อ้างไปถึงพระวิชิตชิตชา

วรรนรมยแนบชิตสั้นทนาง
คนทีโกด ไซ่ชิตไม่อาจชนาง
ชิตนทางท ไซ่คำไทยตรง
ในคนเหตุคำบาพทประสังค
ค่านับองค์ส้มแดงพิชิตมาร
จึงถามชักชุนพิชิตชิตหาญ
ตั้งเกศการคำวาชิตสังกัดตอ

(๔๘) ชานกับชาญฉานมีที่กำหนด ทั้งสามคำจำกัดให้แน่หนอ

ภาษาไทยไซ่ชานสังกัดคนอ
กับคำพูดชานช้อยอีกชานหมาก
ที่สังกัดญอ ใหญ่ ไซ่ว่าชาญ
แปลว่ารู้เขมบคายเป็นหลายหาดาก
คือเงินจัดการทำไม้ศด้าคตุม
ฉานคัจฉฉอนนอสังกัดกำหนดแน่
แปลว่าเครื่องเผากิเดศ์ลัดเตชเดย
ของสำหรับ โยคี่ฤาษีพรรค
คักกิเดศ์สมุจเฉทแดงบางเบา

เหมือนหนึ่งชอคำบอกชานอกชาน
นี้มีมากคำไทยพูดไซ่ชาน
ท่านแสดงว่าช้านาญพานจะชุน
ได้รุมมากชื่อยชานญการลุ่ม
ได้ทำชุนชิตชาญช้านาญเคย
นี้มาแต่คำมคชบตเฉลย
ท่านเพิกเฉยเบญจกามให้ทรามชธา
พระลุ่มคกับทั้งพระอริยเจ้า
แต่ของท่านช่าลุ่มฉานล้าราญรมย์

(๔๘) ทั้งสามคำพยานพาดอิทธิพลไร้ เห็นเขียนไม่ถูกทุกมีถม

พยานสักคนขอไทยใช้นิยม

คนกรรมมักจระพุดพระพยาน

เครื่องตระอมทองดกมมาก

อิทธิพยานนากพยานทองสองสร้าน

ทั้งพยานเงินพยานทองเหลือง เครื่องตระการ, เรียกว่าพยานเก่าไทยใช้กันมา

พาดตัวพอดดอสังคตมคชพากย์

แปดไม่ยากเพราะว่าไทยก็ใช้หน้า

คือคนก่อทุจริตจิตรวาจา

อิทธิกายาครบสามตามทวาร

มิได้คิดบุญบาปใจอยากกล้า

ท่านเรียกว่าพาดะ โดย โฉหาร

ที่ไทยพุดเกิดขึ้นก่อนว่าคนพาด

ตั้งเกิดการดอสังคตมคชพากย์

กับอิทธิการภอมอวอสังคต

นี้มคชคำชานดำรณุดันธิ

ใช้ว่า โพิธสัมภารพระจุมพต

กับคำการะกัจจลเตหาบคอน

ภานภอมอนอใหญ่ใส่สังคต

เหมือนอย่างบทปฏิภาณในตำรสอน

ว่าบัญญัติสำหรับ โคตอขบสุนทร

แต่พากย์พจนบทกลอนช้านาญชาญ

หนึ่งพอนอมคอกการันคทาย

จะขยายพอโตจากที่คำชาน

มีที่ ใช้แต่ว่าป่าหิมพานต์

คือถนถานพราพร่างนาคางชุม

หนึ่งคำพระบาทมีแดง

ท่านแสดงว่านิพพานอ่านกันกลุ่ม

กับแสดงว่านฤพยานพยานจะคดุม

ธรรมลุ่มชุ่มข้าม โอิฆ โดกอุคร

แต่คำว่าจักระพาทนนั้นพอใหญ่

สังคตใส่ดวงประจำในคำสอน

เหมือนเจ้าจอมจักระพาทประทานพร

เสด็จจรไปจนจบจักระพาท

พยานทั้งหกยกข้อไฮแดง

ตจนแจ่งแจ่งขี้สำคัญเช่นบรรหาร

ได้เคาเงอนแดงอย่างมท่าชมชาน

เขียนคดพยานจุมคำถด้าแดง

(๕๐) ฝ่ายกับไผ่หนักใช้อย่าให้คดาค เทียรราชสั้นยาวกต่างแกลง

เหมือนฝ่ายหน้าฝ่ายในก็ไม่แกลง
ทงบกษ ไคผายเหนือเหตุอจะหัก
ไปผักฝ่ายคุณพระนายจะหมายอิง
คำว่ามีอชบายว่าพวกเหล่า
กับคำคนที่จะเฮยเรื่องอื่นไป
ซึ่งเลี้ยงใช้ ไผ่ไผ่น้ำค้ำน
อีกไผ่ใจที่จะใคร่พยายาม
แปลว่ามุ่งหมายมันคิดพันผูก
ฤาจะผิดเป็นแต่คิด โดยประมาณ

ฝ่ายเราแข่งฝ่ายข้างเขาจะเอาจริง
ด้วยนายพักเขาเป็นฝ่ายนายผู้หญิง
เอาเป็นที่พึงพึ่งพอพันไทย
เช่นคำเค้ามักฝ่ายชชายไซ
ท่านก็ใช้คำว่าฝ่ายพิปรายความ
เหมือนไผ่ผ่นไผ่ในฤไทยความ
อันคำไผ่ใช้ตามบรรณกาด
นี้จะถูกความเก่าที่เดาฐาน
จงวิจารณ์คำว่าไผ่ที่ใช้กัน

(๕๑) พายกับกายจะชขายให้จระแจ้ง มีใช้แกตั้งว่าเล่นพอนเห็นช้น

ด้วยตัวตางความก็ตางเห็นห่างกัน
เยนพระพายชายพดมาเฉอยเฉอย
คำพระพายนเป็นบทมคชเจือ
อีกคำว่าทุกพายทุกพวกพรรค
แปลว่าหมู่ตู่ข้างเห็นจะเป็นใจ
กายต่อนี้ใช้ว่าที่ว ไอกาศ
เหมือนภายในภายนอกนอกนอความ
ทำกุศตชวนชขายไปภายน่า
อันคัวภายคำไทยที่ใช้กัน

ชล้าคณูเช่นผพายตงพายเรือ
ก็หตบเรือไปจนด้ายสบายเหตุอ
ควรจะเชื่อว่าเนื่องมาแต่อา โย
ได้ประจักษ์คำไทยใช้อะ โย
ทวแต่ ไบราณเรียกส่าเห็นยกคตม
ค่านักปราชท่านบัญญัติในสยาม
คักนังามภายไตก็ใหญ่ครัน
เขาจะว่าภายหลังก็ช้งน้น
บอกล้าคณูคช ทกบภท

(๕๒) ไขกับข้ายกต้ายเลี้ยงลำเนียงออก ฉนั้นจะบอกบ่อนไซ้ในสำฐาน

มีมากหลายข้ายบวริกข้ายมาร

คาข้ายซึ่งชดชารทิดกปลา

ข้ายคือปรีชาญาณพานจรซึ่ง

คาข้ายซึ่งศตบนกในเจหา

ซึ่งคาข้ายรายกนอระวิญญูระดา

เขาต้อมคักมฤคาทป่าพง

ซึ่งว่าข้ายค้ำยาวอกถ้าวเช่นนี้

ตั้งเกศทักวไร้อยาไหลหลง

ยังอีกไขค้ำสันนันท้านง

เขียนให้คงค้ำว่าไขใช้ว่าฟอง

เหมือนเขาว่าเบ็ดไขแม่ไก่พัก

กามันรักไขกระเหว่าเป็นเจ้าของ

เรียกว่าไขอยายบยาคำคนอง

จึงยกเรียกเดี่ยวว่าฟองเป็นคำดี

(๕๓) อนึ่งคำตำหตุภาษาสยาม ที่ใช้ความดำเอกนันท้าน

หล้าโทใช้ว่าโตกยทงชาตรี

คำอ้างมีแห่งหล้าในสำกต

พระเลิศหล้าเคษาจจรจบ

ในพนภพโตหตุยอมหาผล

ชกเทียบเคียงภอเป็นเยียงเป็นอย่างยด ตามยุดตำหตุภาษาไทย

(๕๔) หนังสือเนนนานกับชำนานญินนอเตก นักเรียนเด็กจงวิจารณ์จะ

ชานไชย

ว่าเนนนานนอสังคตบทไทยไทย

คัจฉญอใหญ่เนนสังคตบทชำนานญ

คัจฉาพในคัมภีระมะคะระ

คือชัญญะคำคั้นยุดชาน

คกมาเป็นคำไทยใช้ว่าชาญ

ข้าเผตงว่าชำนานญการทังมวน

(๕๕) อีกสองคำององคัจฉงสังเกศ ให้ตองเหตุที่ใช้ตองใต้สวณ

องเปต่าเปต่าเขียนในเค้าว่าองยอน

องเตกจนเตกุนเขาชุนเคืออง

คัจฉงนองไก่เล่นทำเดินเตอ

องจเถอทำเถอไม้โตเวอง

หตวงยอนใหญ่ใช้ว่าองสันทังเมือง

นว่าเวองคัจฉงไม้คย

องค์ควดอกการันต์ท่านสรุไซ

คืออังกะคำเต็มจึงเต็มคอ

องค์นี้ท่านแปลว่าคุณสุนทรระ

เหนี่ยกไว้เป็นแบบแผนจงแม่นยำ

เป็นคำไทยเจียมคชบทันหนอ

ไว้เป็นพอที่ตั้งเกศกันเหตุคำ

กับแปลว่าอะวะยะวะระก็ควรล้ำ

แปลอีกคำหนึ่งว่าเหตุตั้งเกศความ

(๕๖) ถ้าคณนจนจะชอชยาย คือระไบกับระบายคำสยาม

เด็กเด็กดูรู้ในยจงใช้ความ

พระกตโตใหญ่มีระไบถึงสามชั้น

พระแสงครนัครไชยระไบมี

ระไบผ้าม่วงระไบมาน

กำหนดเนใช้แม่กกายต

อีกคณนจนจะชให้รูปตถ

เหมือนพอกข้างเขียนวาดกลาดตาย

ระบายดส์เมฆทงมอม่วง

นี้ควรใช้คำระบายพิปรายเปรย

บายกับไบก็คองไชชนิตน

บายว่าเข้าเขาพูดเป็นคำกัม

แปลว่าเข้าเชิญขวัญเป็นคิริ

เขมรไทยใช้ระคนปนมคช

เพดานงามมีระไบตะไม้ตี

สำหรับกันกันองค์พระทรงศรี

สุวรรณขดขดขดต้นพปต

ค่านทานไชระไบทุกแห่งหน

อย่าให้ปนคำยาวกต่างว่าบาย

ถ้าเนียงชิตคำยาวกต่างชยาย

เขียนระบายดีประดำนธำนาญเคย

ดอกไม้ว่องรายดอกอยู่เฉยเฉย

ใช้แม่เกยคำยาวกต่างประจำ

คือบายศรีไบไม้อย่าให้ถดำ

พจนานำเข้ากับศรีบาพิพจน

ถวนต์ทชไชคำเร่งจำจต

จงกำหนดเป็นแผนกแยกวิจารณ์

(๕๗) คำประชวรชกชจนคจจจจ จงรู้ถนที่จะใช้ให้จตถย

ว่าชกชจนนอสังคชบทบูรณ

เป็นคำไทยใช้มานานแต่กาตเพรง

คำประชวรคณเขียนรอสักด
ราชาศัพท์สูงคำคณรยาเกรง
คือเจ้านายทรงประชวรคณกำหนด
คือประชวรเป็นพระโรคสิ่งใดใด

เป็นมคธคำเพราะเห็นเหมาะเหมง
อย่าเซตงพูดเด่นชต่ำใจ
ว่าตามบทที่ประชวรพระโรคไซ้
ก็หีบไซ้ไปดิ้นความคณประชวร

(๕๗) ม่านกับม่านสั้นยาวกต่างแถง อย่านะต้อบแถงม่านมันให้
เห็นทวน

เหมือนชิงม่านผูกให้มันหนักคณ

ที่บนจวนมีม่านเพดานดาว

(๕๘) หนึ่งคำทคณห่อเซาคอท้าย ม้อยู่หลายคำคณได้ส่วนล่าง

ให้รู้แยกขณคเียงในเรื่องราว
ถึงไม่มีไม้เอ็กจะเสกใส่

ที่ท่านกล่าววาคคณห่อสอสำเนียง
คคณไซ้แทนเอ็กให้ออกเลี้ยง

เช่นเส้นท้าวจเทหพยูหเรียง
เชิญพระคราครุชพาหมาประทับ

คคณเทียบเคียงรู้เดหเกทพบาย
อย่ามัวหดับเมาโมหโดหจะหาย

พระยาคคีร์ริยพาหว่าเปนนาย
เราเดินมาปะมาหมั้นหลอนหลอก

ที่นาราคุทำเปนนายกระหนกเปตง
มันจึงออกได้ครุชเราพุดแถง

ที่เสาชงน้นพระทรงคำริหเปตง
คำคคณห่อการันคคีร์รเปนเอ็ก

อูล่าห้แจงแจงกถันสั้นเปนกลอน
มือเนกนั้บประมาณในสารล่อน

ชักมาว่าพอเปนอย่างทางสุนทร
จงหมั้นจำกำหนดในบทแบบ

ฟังแต่กลอนเด่นเปต่าเปต่าไม่เข้าการ
แล้วหีบแยกอย่างไซ้ให้จิตถาร

อูล่าหเขียนเพียรทำให้ช้านาญ

ปรีชาญาณคณจะเปรีองให้เพองฟู

(๖๐) ที่นจะแกใจในค่านบ ไม่รู้จบคอกจงจำเถิดพ้อหนุ

ขอเลี้ยงเถิดอย่าว่าพต่าพุดพว่าพู

ฉินเอนคคณคอกจงเพอเรอราพัน

ซึ่งว่านบคัวนอบบอดักด

เหมือนคำว่าชานบอบกวนท

นพคานบาพมกาหนด

เช่นใช้ว่านพเคราะห์เจ้าเกาะศดร

พระอาทิตย์ทงพระจันทร์องค์การพม

พระราหูเกตุพลุหศีจติจำนง

อีกคำว่านพมาศนพรัตน

นพมาศนี้เป็นชื่อของทองคำ

นพรัตนคานกมเคา

ทรมากหลายกประดาชาติตักกุล

คือเพชรนิลเดทบัทิมมรกฏ

อีกไฟทูริยเพทายตรม้ายกัน

นี้เดเรียกนพรัตนราคาแฉน

เป็นชองท่านมัทธพยานบกรรทาย

นพศกนว่าศกทศรบเกา

กับอีกคำหนึ่งว่านพปด

เหมือนหนึ่งนพปดตเดอศรณัตริ

หนึ่งนพแปลว่าใหม่ก็ใช้มา

แต่ค่านภภอมอต่ออสกด

เช่นสั่งวรคชนนภคตชม

นเป็นบทแบบไทยใช้ยั้น

เครื่องคณนนมพระนบครบจำนวน

แปลในบทแก้ฤาใหม่ต้องไต่สวณ

คือประมวณเทพเจ้าทงเกาองค์

พระเสาศ์กรบวิสุทธีนบประดงค

นพเคราะห์เกาองค์คงประจำ

ความกชิตเห็นไม้ลู่ลู่ชมช้า

ทองเนอเกาเกานานพคุณ

คือแกวเกาธาเตศประเสวีรูสุน

ตัวนบคูนนบค้ำสารพัน

บุคย์นำทองสั่งตักจติสรว

โคเมนวันนอกมุกดาอภพราย

เขาทำแหวนนพเกาไม่วาจถลาย

ไวสำหรับแต่งกายการมกต

ค่านคงตงเคาทุกแห่งหน

แปลยุบตเกาชนลัรรดาจา

คำท่านจติใจกมเช่นนหนา

ประหนึ่งนพนักราบวรรมย์

ในบาทบทพระบาทกมม

คนนิยมฟากฟ้านภไทย

นภดตแดนฟ้าสุรารักษ์

ไม่ประจักษ์เคืองเข็ญจำเนนไฉน

ต้มเคจพระเด็กหันภาโดย

นี้คำใช้แบบนภจบกกระบวน

(๖๓) หนึ่งยานญาณยอดเล็กกับญอใหญ่ จากดีใช้ตามที่จงถัดถวน

ทั้งคำไทยคำมคธบทที่ควร

จะประมาณแบบใช้ไว้ให้ดู

คัจฉานยอนนอเด็กสกัดนั้น

คำท่านสรรในสยามออกแต่หู

ซึ่งเส้นเชือกยานหย่อนผ่อนให้ดู

สายตราชญาณยานพานจะเข็ยง

กับคำไทยว่าอะโรมันักตงอก

จะหีบขยกว่าให้ชดกชดเสยง

อึเข้าบ้านยานนักชกชนเรยง

นี้ดำเนินงคำไทยใช้วยาน

อีกคำหนึ่งยานยอนนอสกัด

แต่เป็นบทในบาพชบรหาร

พาหระนะเครื่องชองไทยที่ใช้การ

ยานุมาศราชยานแต่ดัยงดอ

อีกสกัดใช้ช่างม้านาวารถ

รองบาทากำหนดโดยย่อย่อ

ที่เป็นเครื่องมาไปใช้เพียงพอ

สกัดนอเหมือนคำไทยที่ใช้ชุ่ม

อีกญอใหญ่ไล่ฉนอใหญ่สกัด

คำมคธใช้ว่าญาณพานลุ่ม

ท่านแปลว่าปัญญาไม่เค็ดือบคดุม

ชักประชุ่มใช้ว่าปรีชาญาณ

คำมคธบาพนหม่มาก

ชักฉภาคที่ใช้จะไรชาน

เหมือนหนึ่งว่าปองประโยชนโพธิญาณ กรรมฐานทางภาวนาไมย

วิปลัสนาญาณสืบท่านหีบขย

บทสาธกทศพดะญาณไซ

ถึงอึดแปลจะไม่ออกก็บอกไว้

แต่ภอรูที่ใช้คำญาณยต

(๖๔) ภายหลังไรถ้าจะใช้ให้ดูบท ที่กำหนดจงวิจารณ์สารนุสนธิ์

คังเรียรายคำยาวกต่างยุบถ

ที่รายคนเขาจะสกัดหักบาญชี่

เสด็จมั่งคั่งก็รายจ่ายให้หมด
 ความในเมืองตั้งก็เรื่องก็รายมี
 คนที่มีโรดมชมาเหมาะ
 เนื้ออยู่ไรเรื่องรองนี้ทองคำ
 อีกถ้าไรถ้าไรพิไรร้อง
 นักเตงอุเอียง โทเมไรยริน
 นี่ยอกใช้คำว่าไรไม่รู้สุด
 อย่านำให้กตายนครจะรายไรก็ไร

แด้วจางทรายจันฉนวนให้ถอนถึ
 คำเหล่านนี้ใช้จางรายกระจายคำ
 นี้จำเกาะเขียนว่าไรอย่าให้ถล้า
 คนที่ท้อมัดไปจันไรกิน
 เสี่ยงเรไรแซ่ซ้องพนาดิน
 คิตยูปินแม่ดำเนินเดินไรไร
 กุดบุตรเขียนคำอย่าทำไถต
 ทำเซอไหว ใช้คตาศปราชดำเนิน

(๖๓) หนึ่งแม่กตบที่ไต้ไม้ ไต้คู่ จงเร่งรู้แล้วจางจันจะอ่านเขียน

คื่อว่าเสร็จแล้วเสร็จเผด็จเจียน
 เหาะระเห็จตามเขมบ็จชบวนฤทธิ
 เหล่านถวนคำตั้งกระชนกถอน
 เหาะระเห็จเสร็จเท็จนคำดยาม
 กบที่ว่าเขมบ็จชบวนก็ควรจำ
 อันสัมเด็จพระเสด็จตั้งสองคำนั้น
 คกเป็นของคนไทยใช้เจรจา
 เผด็จนแปลว่าคตาคตแก่
 พรชเผด็จสังครามนามบุราณ
 เผด็จเขียนถ่ายเค็กเด็กไปสิ้น
 จงหมั่นนักครึกครวให้ถาวร

อีกคำเขียนว่าสัมเด็จพระเสด็จ
 อันพูดเท็จทุจริตไม่ต้องสอน
 เป็นนกรพจนเขารานบรรหารคำ
 กระแแต่ความก็ไม่ถูกสุขุมซ้ำ
 นี้เป็นคำคนไทยใช้กันมา
 เป็นคำธรรมแต่ก็มีพุทธภาษา
 ท่านแปลว่าผู้จบผู้เสร็จการ
 จงรู้แน่หนักแน่นเป็นแก่นสาร
 นามชานานข้อมเผด็จคชกร
 ข้อรบิดบอดกยุบถกถอักษร
 อย่านำพังเด่นแต่อักษรกถอนประพันธ์

(๒๔) จำพวกหนึ่งแม่กนประคนสอน ไม่มีข้ออ่านว่ากรก็เห็นชั้น

แต่วิชาเขียนอันใหญ่ใส่การันต์

ขตงกรณ์แปลว่าเครื่องประดับ

แปลว่าเจ็ดพระคำภีร์ โดยพิปราย

นแปลว่าพระตำราคมภีร์ใหญ่

คำที่ใช้ในด้นยามความอุทธรณ์

ปฏิสังขรณ์คำจำไว้หนา

ของข้าราชการทำแปลงเติม

บัจจุรณบรรจจุรณ นเครื่องลาด

ทงพรมเจียมผ้าปูตุเพริศพราว

อีกอาภรณ์แปลว่าเครื่องประดับ

ค่านวรรณอาวรรณจากนกกาง

อีกม้วยมรณนนว่าตายวายชีวิตร

ภอกำจัดความเมาให้เบาตัว

อุทาหรณนนทานแปลว่าแบบอย่าง

คือคำชีวิตอย่างทางสำเนา

กรรมกรกรรมกรณณ์ผ่อนแปลของ

กรรมกรคณชวาจา

แปลว่าคนทำการบริหารเหตุ

มิใช่พวกการันต์บนนิกร

ก็ใช้กันมาเป็นแบบดูแบบคาย

อีกคำสับคปกรณณ์ผ่อนขยาย

ยังอีกรายหนึ่งน้นว่ามหาปกรณณ์

พยากกรณณ์ว่าทำนายธิบายสอน

ว่าเลิกถอนตราการในศาลเต็ม

เขาแปลว่าซ่อมแซมแตแถมเสริม

ประวิสังขรณ์เพิ่มภย โยขยาย

คือฟูกเมาะเสื่อตาคัดสอาดขาว

เหมือนคำกล่าวด่าบรรจจุรณทนนอนนา

ที่สำหรับแต่งกายมีหลายอย่าง

กนหนทางที่เป็นบุญให้ชุ่มมัว

ถ้าใครคิดถึงอยู่บ้างจะยังชั่ว

ที่คิดกลัวความตายค่อยคตายเบา

เป็นที่อ้างออกใช้ทั้งใหม่เก่า

ที่ควรเล่าจดจำเป็นตำรา

โดยทำนองในมคธภาษา

คือใช้ว่าคำทาสกรรมกร

แนรนิเทศทางคำจงจำสอน

จงรู้ผ่อนใช้ให้ต้องทำนองความ

กรรมกรรมนอกการนคทาย
เครื่องสำหรับทำโทษคนเลวทราม
คือ ไซ้ตรวจข้อคาเป็นอาทิ
ตามสืบสองกรรมกรรมแต่ก่อนมี

อธิบายบอกพร้อมไม้คองถาม
ซึ่งทำความทุกข์วิตผิดคดี
ท่านศิริรวมจำนวนไว้ถวนกั
แต่เดยจนไซ้แยกแปลกแปลกไป

(๖๕) หนึ่งอาญาห้าอาญาแต่ทวยหาญ หนึ่งอาญารัยท่านบังคับ
ด้วยอใหญ่

อย่างบัญญัติสืบกันมาภาษาไทย
เรื่องนักหาชดถนดไม้
ห้าหาญนั้นว่ากตาไม้รารอ
ทวยหาญชานความไว้ตามเหตุ
จึงเรียนรูตให้ทวทุกมาจา

เดิมอย่างไรจึงเป็นบทสกัดญ
เห็นแต่ไซ้ตามกันเท่านั้นหนอ
อาญาญกตาพอจะรงรา
โดยสังเกตกันทรวาหมุกตา
จึงนับว่าเป็นบัณฑิตยศยศมีครุ

(๖๐) หารสกัดตัวรอพอกำหนด เป็นมคธสืบเข็ดคำจำให้อยู่

คืออาหารบริหารวิจารณ์ต
ดมาหาร ไหวหารบริหารเหตุ
อภินหารคุณหารชานาญติ
ซึ่งสืบทว่าอาหารพานจะตณ
กินอาหารเข้าปลากระยากา
เชียวรับทานอาหารสำราญเกิด
ธัญญาหารเห็นศระการในท้องนา
บริหารว่าจำเลยเฉดยแก้
คือควบคุมปลกบ้องคองอธิบาย

ทหารคู่กับสังหารประหารตี
ในประเภทอะระหารนี้อยู่ดี
คำเหล่านี้รอสังเกตบทประจำ
ด้วยเป็นพนพุดกนอยุ่ทุกเช้าคา
ถึงถอยคำอย่างผู้ ตกมมา
ภักษาหารจะให้เกิดกำลังกล้า
ทั้งถ่วงคาดไปในไร่ราย
หนึ่งท่านแปลจ่ารักษาว่าชยาย
เหมือนคำกายบริหารพานจะชุม

คำทหารก็เป็นคำมกระชะ
 สำเนียงไทย ไซ้ยากต่างเคลือบคดุม
 คับทสังหารแปลคำนำพร้อม
 ดั่งคำพูดสังหารมณัญชิวา
 ประหารว่าตักันแต่พื้นฟาด
 พากยมครมาเป็นไทยไซ้ ให้คง
 ไฉนหารคำคำพูดฤคำเรียก
 ทุกวันไซ้ ไฉนหารพานเคลือบแคลง
 เช่นคำจ่านายปาน ไฉนหารมาก
 คนที่กตณเกิดวกตาเชิงพาท
 สมาหารแปลคำนำพร้อม
 ตกในความว่าประมวณชกนำมา
 นนมบารมีภาสมาหาร
 พระบาพชกมาว่าให้ชัด
 อนงนนจจจจจจจจจจจจจจจจจจ
 แปลว่ากล่าวคำขยายพิบายเปรย
 เหมือนหนึ่งว่าสุภสารบรรหารเหตุ
 เป็นคู่กันกับที่จำบัญชาการ
 อระหวารนนว่านำอย่างคำแท้
 เป็นคำไซ้ ในนครสถกตรอบ

ทหารที่ท่านแปลว่าคนหนุ่ม
 เรียกกันกลุ่มว่าทหารนมนานมา
 แคพูดน้อมมาข้างไทยไซ้ ว่ามา
 ก็คือว่านำชีวิตให้ปลิดปลง
 คำนักปราชแปลไว้อ่าโหดหง
 อย่างงอระงงแอะเวียนท่าเป็ตียนแปดง
 จงสำเหนียกยดแยบที่เขบแฝง
 เหนระแวงไปข้างกล่าวจาดี
 ทงผปากฉาดฉานไม่อู อ
 ชมจ่ามี ไฉนหารการเจรจา
 ถ้าจะน้อมในสยามภาษา
 ดั่งชื่อข้างนางพระยาจิมลรัตน
 ลีโตกสารแอบแฝงท่านแจจดี
 ก็ส้มอิดถ่มคตามไม่ตามเตย
 ก็คตายกับบริหารท่านเฉดย
 คำนี้เคยคนไทยไซ้มานาน
 คำพิเสศไซ้ว่าราชบรรหาร
 แคบุราณมักจะไซ้ ไล่ตัวอู
 ข้างไทยแปลความประจักษ์ว่าถักถื่อ
 ไม่ติดต่อกับสยามความไม่มี

คำว่าอธิษฐานหารพานจะซึ่ง
 ให้นำออก โดยฉพาะเหมาะจะว่าที่
 ตั้งคำว่ากฤดาภิหาร
 ไว้แต่เบื้องบุรุษท่านอบรม
 ยิ่งอีกคำที่ดับเชื้อจะเสด็จสิ้น
 แปลว่าแบ่งนำลงจงวิจารณ์
 ในค่านางอาจารย์ท่านชานบท
 ว่าเลื่อมถอยหย่อนยอมก็ชอบกล
 อีกคำหนึ่งนั้นปะทานแปลว่าละ
 มัก็มี ในเทศน์ท่านว่าตาม
 คัดเกดศัสมุทเฉทปะทาน
 พวงท่ายกอุบาสกอุบาสิกา
 หานสืบหักคางคำจำให้แน่
 เมื่อจะเขียนควรชานหานอะไร

(๖๗) หนังสือค่านนี้ถูกแล้ว

บางคนเขียนทอเพิ่มเติมประจำ
 เพราะผิดจากคำเดิมเดิมสกัด
 ท่านแปลดจะไปเป็นพระสร้อย
 ต้องที่ใช้ ในสำยามความหลากหลาก
 ทุกพระราชพิธีที่จำนง

แปลให้ ถึงความในอักษรศรี
 ก็คือบุญบารมที่นิยม
 แปลว่าท่านมีบุญได้สร้างสม
 จึงอุทิศไปด้วยยศศฤงฆาร
 โดยบริบทบอกคำว่าคุณหาร
 คือเตอหารแบ่งซีกหักเตอบน
 ใช้ดัดคัตวนอชอนุสนธิ
 ต้องยุบตจงพิเคราะห์ให้เหมาะความ
 มีใครจะมีใช้ ในดยาม
 บทในคามาภิระยิตถศีตวาจา
 ท่านไซชานคามเช่นนหนา
 ที่ฟังมาแต่เก่าเก่าคงเข้าใจ
 ทั้งคำแปลอธิบายขยายไซ
 จงเลือกใช้แต่ที่ชอบประกอบคำ
 อ้ายกใช้ใหม่จนแคว้งโถงถถ่า
 จัดเป็นคำเขียนผิดว่าพิทช
 โนมคชเขียนคำวชนิ
 จึงเขียนใช้ว่าพิชเช่นนคง
 โดยฉพาะพิชพราหมณพิชตั้งมี
 โปรดให้คงไว้ประจำจนนำเดือน

(๖๘) หนึ่งตำรับกับอีกคำว่าตำหรับ ควรจะจับเคียงประหลาด
อย่าคตาค์เคลื่อน

ยกตำรับกับเขาชนเขาเรือน
บางที่เขียนสำหรับเป็นสำรับ
ยากจะรู้ต้นเหตุถึงเกิดการ

ให้นายเอนน้อยอยู่ตำหรับช่วยรับการ
หอนำกำกับเคียงชนาน
ผู้จะอ่านไม่ทันคตาค์ความ

(๖๙) บวชนวนชครวจดักกรหมต เป็นมคธคอกมิใช่คำสยาม
ท่านแปลว่าสระเวณเบญจกาม
บวชมีหน้าซ้ำแสดงบวชเล่า
เพื่อจะใช้ตั้งคำคาถาขอ
ตระกูลแต่คำใช่แต่คำเพียงว่าบวช
เป็นชนสูงชนต่ำจำพิจารณา

จึงใช้ตามควมคธดศขอ
คือท่านเอาคัจพอเป็นคัจผอ
เหมือนพระหน่อท่านไปทรงบวชชนาน
ชนเจ้านายทรงบวชใช้คำชาน
เรียกให้ตองตามการอย่าก้าวเกิน

(๗๐) อิกบพิตรบพิชคิดให้แน่ ดังแบบเก่าไว้เป็นอย่างดีเห็น
บพิตรว่าเครื่องขันธ์เป็นที่เพ็ชร
บรมนารถบพิตรมหัสวีร
ตำแหน่งใหญ่ใช้นามเป็นมงคล
ซึ่งใช้คาบพิชขอสดกต
แปลว่าแต่งตั้งสร้างถ่มนิยมตาม
ความว่าวดจอมกระษัตริย์ได้ทรงสร้าง
คำที่แจ่มแจกถวนนควรคิด

ต้นเป็นตั้งที่เจริญปัดมกระมต
ในคำกถอนกถาวแจ่มทุกแห่งหน
ไม่มีใครฟันคำบพิชคิดทุกนาม
พากยมคธท่านมาใช้ ในสยาม
ชนานนามว่าตราชบพิช
นี้ตัวอย่างชเช่นเห็นฉันท
เขียนบพิชอย่าให้ผิดพินิจความ

(๗๑) หนึ่งมีขวัญหมอความบุญบรรหารเหตุ әнеนิตศ้อย่าง
บัญญัติในสยาม

เก่าล็กถถุอใหญ่ต้องใช้ตาม

เหลือจะค้นค้นความแต่เติมมา

จะสั่งม โภชเชิญขวัญเสด็จตรา
นี้ด้วยอย่างขวัญคณาณชาณาจา

ทั้งหมอกจางญให้ชู้นุกันพร้อมหน้า
เขียนกันมาญอสังคตบทนิกร

(๗๒) อิกสั่งองค์คือครุชธาวุชน ในบาฬเขียนเคียงเวียงอักษร

ครุ โชอาดู โชกัม โดมร
เส่มียนไทยมักจะ ใช้เขียนสังค
เอาตัวทอคือเติมเสริมประคน
จะกตบักถ้าวสังกุนาพระยาครุช
พวก โยธาอาวูรมี่ครบมือ
ขอเสี่ยเถิดอชานินทาวาจุ จ
เห็นเขาเขียนผิดผิดคิดชาวกรณ
ที่ไม่เชื่อนักเหลือจะตรองคร
ยอมให้ คยอมให้ว่าสารพัน

มิได้ชอนตัวสังคตบทยุบด
เป็นอาวูทชครุทชหมตทุกแห่งหน
เห็นจะต้นเหตุถึงโดยด้วยเคยมือ
ฤทธิวิกรมฤาเด็คคตอคือ
ดวันคูคือเตจหาญข้างราวูรอน
กับเทานกยงว่าเอามาถ่อน
จึงทำกลอนสอนใจเมื่อที่เชือกัน
ถึงจะตักต้องงดล้วยดกถัน
ด้วยลำคณูกิดจะให้ ใจเป็นคุณ

(๗๓) อิกจาทว่าคำภีร์แต่กัมพูช กุลบุตรแปลงเปดียนเขียนออกกุ่น

จะวางแบบแบบย่อพอเป็นทูน
คัมภีร์ นคานคชบทอชก
ทศครูสอนลัคัยเรียนจำเนียรนา
เขียนคัมภีร์นนตองมีการนตทาย
ยังแบบ ใช้ ในกกาเข้ามาเดิม
เมืองกำพูชแปลว่าเมืองเขมร
แต่สังคตตัวขอคือฉบับ

แก่ฝูงกุลบุตรเรียนเร่งเพียรจำ
แปลว่าภักตวันเป็นของลุ่มช้ำ
เช่นพระธรรมไตรปิฎกยกเป็นเดิม
โดยอธิบายตัวขอเข้าคือเสริม
เขียนกคถายคำเดิมว่าคำภีร์
ใช้กันเงินอยู่ก็เขียนตัวขอพิ
ตามวิธแต่บุราณมานานครัน

กัมที่ไซ ในแม่กกาถวน
 ก่ากัมแม่กมนิยมกัน
 ที่ค้ายาวนนต้องกล่าวว่ก่า โฟช
 กัมโพชาธิบตีไม่มีรอ

คำก็ควรกำพูชไม่ผิดมัน
 คิวสำคัญอย่าให้เพี้ยนเปลี่ยนแปด
 อุษแปน โยชผิดกันเท่านั้นหนอ
 ออกค่านต่อกันแดนกำพูชา

(๗๔) คำที่ว่าปราโมชนั้นเป็นสอง ตามทำนองในมคธภาษา

คือปรา โมชปรา โมทยสองจาก
 คำที่ตสองต้องเอาชเป็นสระ
 คำนี้แปลว่ามันเที่ยงวันครั้ง
 ทรงสดับสำราให้ปรา โมช
 อันมันเที่ยงนี้เป็นความ โสมนนี้

ไซกันมาสองอย่างแต่ปางบรรพ
 โดยวิษณะกะฐะท่านจัดสรร
 ฐสำคัญด้วยอย่างต่างนี้ที่กัน
 ด้วยยาม ไปรด ปรีเปรมเกษมส์วิสต์
 คำปรา โมชมือธิบายตรง

(๗๕) หนึ่งสังเวคสังเวคสังเวคพจนันต์ แต่กำหนดนี้กไว้ย่อ
 ใหลหลง

ตัวสกตสองคำจำให้คง
 คำหนึ่งขอสกตกำหนดไว้
 แปลว่าความสดทในน้ำใจคอ
 คิดคิดถึงทรงเคสสังเวคนี้
 สร้างสัตตเกิดสังเวค ในกรรมต
 แต่ทุกวันพูดกันว่าสมเพช
 ภาษาชกให้ประจักษ์เป็นคำไทย
 คือแสดงเอานิคหิตเป็นตัวมะ
 เป็นสมเพชคำไทยไซกันมา

โดยจำนงคำหนึ่งสกตคอ
 นี้ไซ ไคเหมือนกันอย่าพรันหนอ
 อุทาหรณ์สอนสื่อข้อชอนันท์
 มาร้างรักแรมไกลอยู่ไพรส์ณท์
 ได้ตุตตแดนศุขศิวาโดย
 กอ้างเหตุคานนออกชานไซ
 จึงพูดไซว่าสมเพชเวทนา
 แล้วแปลงวระเป็นพะเสี่ยด้วยหนา
 ตงอัคราแต่บุร่าคำบุราณ

ตุลัมเพชเวทนานักหนานัก
นทิวอย่างชเช่นเปนประมาณ

เขาวดักษณไร้วงษนำลงสาร
จำวจารณไวเปนเครื่องเรองบุญญา

(๗๖) หนึ่งจะเขียนคำว่บุญอย่างุ่นไขว่ คำนใช้อย่างมคชภาษา
ที่คำคั้นเรียกกุศตว่าบุญญา
จึงเขียนใญ่ใหญ่เปนตัวสกัด
ถ้าใญ่ตามสังสกฤตวิธี
เหมือนคำว่บุญ มบุญการุญญาติ
คำว่บุญตองด้วยบทสกัดญอ

ท่านแปลว่าเครื่องชำระสันดานดี
เช่นแบบทใญ่มากเปนล้ากษี
แสดงนนมิตัดสกัดนอกกับยอ
ไม่ให้ขาดทางมิตร์สกัดนอ
เปนสองข้อแคะไค้ออกให้พ้ง

(๗๗) อนุญาตหมู่ญาติให้รู้แยก จับตัวแปลกเช่นข้างคั้นแต่เห็นหลัง
อนุญาตแปลว่ายอม โดยดำถ้ง
บางคนเขียนอนุญาตสกัดติ
พาให้คนเฉาเซอระพลอยเงอระง
อันคำญาติแปลกนว่าพี่น้อง
อย่าใญ่แต่เชอไขว่ให้จุ่นวาย
ที่ตัวอย่าง่างชนนมถม
เส่นามาคยชงเปนญาติกับฝ่ายใน

อย่าให้พตงคอสักตมคชตรง
อุทริเค็ลือบไค้ด้วยไหดหง
อย่าจำนงเอาเปนแบบไม่แยบคาย
คำนตองคสังกตตามบทหมาย
ที่ควรคีย่าให้กตายเปนคอไป
เหมือนบรมราชานุญาตให้
โปรดให้ ไปสมโภชนัตตาองค์

(๗๘) หนึ่งไมตรีไมตรีวาที่ถอง เจงตฤกตรองใช้คจตามประสงค
เหมือนไม้ โทไมตรีทจำนง
ที่คำว่ไมตรีคสังนิต
ความเช่นนี้ไม่ตองใช้ ถึงไม้ โท

นี้คำตรงเขียนไม้ตองใส่โท
สมานมิตรไมตรีต้อก ไซ
ด้วยเปนโจหารใช้ว่าไมตรี

เนื่องมาแต่ภาษามคธพจน์
แปลว่าคิดที่จะให้กันได้

คือตัวบทเมตตอักษรสวรรค์
โดยวาที่ที่ประจักษ์ว่ารักกัน

(๘๘) ปฏิญญาปฏิญาณบริหารเหตุ แนระนิเทศ์ทางแยก
ที่แปดกยัณ

ปฏิญญาคำมคธบทสำคัญ
แปลว่าคำทานบนแต่นัดหมาย
ที่คำตรงในมคธสังกตญอ

นี้ใช้กันมาแต่เดิมไม่เคยมียอ
ไม่กตบักถายมิใช่คำพูดดวงพ้อ
ใช้ต่อกันมากก็เป็นปฏิญาณ

(๘๙) หนึ่งเมตตามีตจจตอสังกต ว่าคตมบทบาพทบริหาร

ครันมาเขียนคำไทย ใช้กันนาน
ไม่คจรนับเป็นคำหรับคำราแบบ
ด้วยมิใช่คำไทยใช้กันมา
คำเมตตาแปลว่าอาวรัก
เป็นสองคำสองข้อเข้าต่อเคิม
คำที่ ใช้ว่าช่างไม่เมตตาช่าง
ลิขิตชานสารสั่งองค์พช

พดกเกยจคร้านชกเทเป็นเมตตา
ให้ถูกแยบอย่างพาไฟใด ตักว่า
ช่างภาษาในมคธเป็นบทเคิม
บางทชกการุญเข้าทมนุแล้ริม
สองคำเคิมแปลว่ารักว่าเขนตุ
เสี้ยแรงร่างเรองรักประจักษ์หู
พอได้รู เรองเมตตาชองนารี

(๙๐) แก่เมตตาแล้วจะว่าด้วยเมตติ ตามลัทธิทางกถอนอักษรสวรรค์

เมตติทานแมตงใช้ว่าไมตรี
ชนไมตรีมถดไม่จคควา
แปลกกับคำเมตติแมตงว่าไม
เหมือนพูดว่าพิศมัยไมตรีมิตร
เจริญราชไมตรีถึงองค์กฉวิน

ไมตรียังมี โทประจำเช่นคำไทย
นั่นแปลว่าไม้อ่ามถยามใจ
จะเขียนใช้จงประยุติให้ชดชชน
ชกฉนิตเป็นไมตรีทุกทถน
ผู้ครองถนนี้คเรศ์เซตรดชอนคชน

(๘๒) กรุณาอันใหญ่ใช้จึงชอบ ตามรบอบแบบบทมคธสอน

อย่าลืมนึกให้มันผิดทางสุนทร	จงจำกลอนจำแปลให้แน่ใจ
กรุณาแปลว่าเขนตุลัด	ที่ของชดเคืองเขมยเป็นวิไลย
คิดจะเปิดองปลดทุกอ ให้ห่างไกล	นี้แต่ท่านชานไซว่ากรุณา

(๘๓) หนึ่งการุญญอใหญ่ใช้สักด ก็ถูกบทตามแบบที่ศึกษา

อุกาสะการุญญักกิดา	ในคำชอบบรรพชาสามเณร
พวกชาวบ้านมักจะค้านว่าชาววัด	ก็มักจัดข้างตำราภาษาเถร
อันคำนมไซแสงระเงดงเกณท์	เคยบดชเณรแทบทุกคนบ่นเอาใคร
กรุณาการุญทุพิชพจน	จะกำหนดโดยเนื่อความสยามไซ
แปลก็ขย่างเคียงกันอย่าพรันใจ	จำให้ได้แต่ทับทงกตยอ
แม่นทรงพระกรุณาแก่ข้าบาท	จะเสร์จราชประสงค์จึงทุกขอ
หากว่าเราการุญยุดหนุนพอ	นี้ความส่อกรุณากับการุญ

(๘๔) ปฏิญญาตั้งญญาบัญญัติยานิ เขียนคองมีญอสองต้นของหนูน

ตามมคธบทเดิมท่านเดิมจน	จำต้นทุนใจเป็นเครื่องเรื่องบัญญัติ
ปฏิญญาแปลว่าคำนี้ตีหมาย	ตั้งญญาคล้ายเช่นกันฉนนหนา
ศจามรู้ทอนนี้เป็นตีตั้งว่าบัญญัติ	กับอีกคำปรีชาที่เช่นกัน
นี้แปลว่าขอปรัดตั้งเกิด	ว่าตามเหตุแห่งอักษรท่านผอนฉน
ศกมาเป็นคำไทยไซจันญัจ	ถึงกระนั้นก็อย่าเขียนให้เพี้ยนตัว

(๘๕) ต่างกับตั้งระออย่าพล้งอย่าเพลงพลาด ถ้าเขียนผิดพลาดเกิดอน

	เค้าเขาจะหัว
จะเขียนคงคำต้นกระชนัด	อย่าไปมัวลลากข้างเป็นต่างไป

บรรจงจัดพร้อมเพรียงที่เตียงตั้ง

ธรรมเนียมคนต่างคนคงต่างใจ

(๗๖) หนึ่งคำไร้ทอรองแทนชอนัน มีสำคัญควรพิเคราะห์ ได้เล่าระส่ำ

คืออินทราอินทราจันทรภาดาว

ทรงทรงตรงตรงแทรกจำแนกบท

ทราบอีก ไทรมทราบทราวยากกันไป

คำนิทราแปลว่าหลับสนิท

เช่นใช้มาว่าอินทราธิบดี

คำว่าทรินเป็นส่นของส่นองพจน

ข้างคำไทยมีได้ ใช้ทวยขอปลตาย

หนึ่งคำไทยเรียกใช้ เป็นนามนก

กับเรียกใช้ ซ่อมัจฉาในวาร

อินอินทริย์ในมคชเป็นบทแบบ

อนุสันธศนขอจะคอเคิม

หมวดอินทริย์ห้าหกยกออกใจ

จำพวกกรรมที่เป็นใหญ่โกสินวรรณ์

แต่วตคตถึงควสคทศรคฤค

ที่สามนนจวิระเข้าประคอง

ที่ครบหากอบัญญาอินรุชด

ทงหาส่ง สรรสันฉาอินทริย์

อินทริย์หกยกคคจคณกกระ

ขอเชิญนั่งให้ส่าราญจะชานไซ

ปล้องไม้ ไม้ต่างกันด้วยสั้นยาว

อีกคำกต่างอินทรมไม้ ไทร

โดยกำหนดทรุดทรพย์ดำคมีได้

ทอรองใช้ต่างชชช้อคดี

อินทราคคชางเป็นช้อท้าว โกล้าย

ริศมีจันทราดาราพราย

คือมคชแต่สยามคความชยาย

พฤกษารายรมถนนถ้วนนทร

คือพิทศอินทริชอปกษ

ปลาดอินทริคตวเล็กแจกประเคิม

นนมแยบยอกการันคทานธรรเสริม

ไว้ภขอเพิ่มอุดหนุนเป็นทุนรอน

ตามที่โนแบบบทมคชสอน

คือศรทชชชอก่อนตด้วยทคตอง

วิระภกรรายคเป็นทสี่อง

ส้มาธิจตเป็นกองทสี่ม

กระจางจคแจ่มส่ว่างทางจติ

แต่ถ้วนเป็นอธิบดีส้าเวจการ

จักษุได้คฆานระชิวหาหาญ

อีกกายใจสาธกหกทวาร
 กับสมรศรีรู้งมมดอศกคค
 อีกอนทรยยลบล่องปองนิยม
 ฉันทกมาว่าให้เหินเป็นกระทุ
 จะว่าเพื่อพรรณากษากการ
 ซึ่งมาพูดคำไทยไม่ถนัด
 เหมือนคำชมลุ่มล้นทงอินทรีย์
 ความกษัตไปข้างชมรูปศิริ
 ด้วย ไฉนหารฝ่ายข้างไทยมักใช้คลุม
 กับคำอินทกยงมีเป็นท้อข้าง
 จะล่อว่างล้งใส่ที่ใจมัว
 คือใช้คำดำพทกษเป็นรักษา
 กับภรรจาว่านครคจวรพินิจ
 อีกคำล้งไซ้เขียนว่าราชสาร
 อีกคำเรียกเพชรนิลว่าจินดา
 ราชสารควรรู้ว่าล้งสำณะ
 อันใช้คำแปร่งเช่นนมกมชุม
 จงรรอบตอบโทรไซ้ควน
 ต้นไม้ดงทรงช่อชุมกา
 เวทหนึ่งถาทรงบรรจงหมด
 พวงกสนทรงมักจำนงค่อนำเมา

ให้เล็วจการดูฟังทั้งลุ่มดม
 ท่านจงเรียกอินทรีย์กัลลบล่ม
 โดยนุกรมอย่างวจิตรพิศดาร
 จะใครรู้ในภาพมัจฉดลาร
 จงวิจารณ์บทพระบิณว่าอินทรีย์
 เหนไซ้ชดไปข้างฝ่ายกายฉวี
 อีกโอ้อ้ออินทรีย์กมชุม
 ค้อตรองตริจจะทราบชยาสลุ่ม
 ได้เห็นชุมเช่นล้งกนชแปลว่าคัว
 ถาบุ้างเหินบ้างกยงชัว
 ไม่ต้อองกต้อคตางแคตงระแวงคิต
 มโนไมยไซ้ว่าม้าไม่ล้งนิต
 หนึ่งล้งชิตไซ้กถนล้งอ้อคัว
 หนึ่ง ไฉนหารเหินไซ้ว่าพูดกล้า
 เปนวาจาแปร่งแปร่งคตางแคตงคดุม
 เช่นคำพระล้งสำณะว่ากนคตุม
 คต้อบคต้อบคตุมคตุมคต้ายอินทรีย์ฉรณะ
 กับคำทิวาคันโทรใหญ่ล้งสาธา
 พระจักราทรงฤทชล้งลิตยเนา
 กับอกรถทหนึ่งทรงเนิตเฉตา
 ยูปเขาวล้งรทรงต้วนนงควาญ

เป็นไซ้ทรงวางยามใคร่ถูก
 เหนยู่ข้างบงทรางซิมจิมนาน
 บุษบาแค่นใจเป็นใหญ่หวดวง
 ประเศหันบาหยันให้พรันพริง
 เหนคางคกคายทรางไม่อยากหยิบ
 ถ่านไม้ทรางถ้าใครเอาส้มพดวง
 กระบดนแห่ควางนมแปดกแปดก
 คนดูเบียดเสียดแทรกกันซุนละมุน
 ที่ทางทรอกกรอกเกร็นเนินไศต
 ที่ทรอกแทรกแล้วต้องแยกไปทางตรง
 เช่นไซ้คำชำแรกแผ่นดินดล
 กับพวงนาคถิ่นฐานบาดาลแดน
 อีกคำทรุดไซ้ทอรอบประกอบ
 เหมือนตักทรุดเล่าทรุดนุดไม่ทัน
 คำว่าทรุดกับชำรุดนี้ไม่แปลก
 ชำรุดเป็นคำแมตงจงแจ้งใจ
 เนิตเฉลาทรวตทรวงนางนงตักษณ
 พวงโมงกรุ่มสรอมเทริตประสริฐครัน
 ที่คนชดออดอนบญญาอับ
 ด้วยผู้ทปรีชามาประชุม
 หนึ่งคำไทยใช้ว่า ไตहितทรับ

ใครช่างปลุกคั้นมทรางพฤษาสาร
 ล่องฟากซารไม้ทรางเหมือนอย่างกตั้ง
 ล่องพระกรชอนทรวงอยู่ฝั่งฝั่ง
 ไม่อาจบอกเล่าเจ้ากระทรอง
 มนคกระชบทรางผัดของพดลวง
 มันแรงตวงเดยไปใหม่เป็นจุน
 ทงบึงแทรกบึงสุริยเสนอหนุน
 ใครทำวุ่นแซงแทรกก็แตกวง
 ถ้าเม้นใครไม่ประจักษชมก็หลง
 ท่านจำนงแมตงแทรกชำแรกแทน
 นั่นคือคนแซงเวทวิเศค้เด่น
 ไม่ชดแคตนแทรกดินสิ้นด้วยกัน
 คามระบอบแบบบัญญัติท่านจัดสรว
 ธรรมเนี่ยมเนนเลื่อมทรุดชำรุดไป
 เป็นคำแยกเพราะท่านแมตงแแต่ดงไซ
 ก็คือทรุดคำไทยที่ใช้กัน
 วมกัศรมุตผองเพียงบุหัตัน
 เทริตสรวรณสรอมเคียรเจียนจรคตุม
 คนมทรวพยมศีกคิมกสุชม
 ชักชมนุมความฉดาดอาจประมวณ
 บอสกตบทฉบับแบบกระสวณ

ระชะเป็นคำเดิมท่านเดิมอุ

เช่นเชศุพนวิหารอ่านขยาย

ชมพูนุทศัวจ้อย่างอ้างพิปราย

ท่านใช้กตายอุอะสระไทย

(๘๘) กับอีกคำว่าอุตุนสชค

ขอชนิตใช้มาแต่คราไหน

ช้อยก็เกิดมาไม่ทันสำคัญใจ

คามที่ได้ลอบสังเกตุในเหตุการณ

ขอเดชะเฝ้าตของอุตพระบาท

อุปฮาดราชบุครสถิตธิสาร

เข้ามาเฝ้าทุกอุตบทยมาตย์

ขอประทานโทษาเฝ้าอุต

เป็นศัวจ้อย่างอ้างออกอุทาหรณ

ให้ รุบอนใช้คำอุตุน

หนึ่งผงเฝ้าเท่าตของอุกผงคต

ก็คงเขียนว่าอุตเช่นนตรง

(๘๙) อีกคำหนึ่งซึ่งมาแต่มคช คือนิยมว่ากำหนดโดยประสงค

ไม่ต้องกับคความไทยใช้จางง

คองแบ่งลงสองส่วนควรพิจารณ

ส่วนหนึ่งสาชกยกเป็นบท

ฝ่ายมคชขอตชคอย่างจตุตถ

ส่วนนิยมอย่างไทยใช้มานาน

แต่พ้องพานกันกับพจนบทบาพ

ไม่นิยมสมบคตตตทง

ด้วยเห็นจริงถองทางชรรวมถ

ให้นิยมชมชนรณฤต

คความอย่างนคไทยใช้นิยม

จระแปลว่ากำหนดกใช้ที่

ถ้าแปลว่ายนคินนคุดม

พากย์สยามพากย์อินเข้ากตณกตม

แยกนิยมออกเป็นสองท่านของคความ

(๙๐) หนึ่งคำใช้ว่าทำเนยมชรรมนิยมนี้ แต่เดิมที่ใช้ประจำคำสยาม

คือแสดงเทียบว่าทำเนยมคตตาม

คูกงามในระเบียบว่าเทียบเทียบ

ซึ่งเปลี่ยนใช้ชรรมนิยมรอน

คือทรงชรรมนจอบพบพิภพเต็ม

พระจอมเกล้าเหตากรระจไม่มเทียบ

โปรดให้ใช้ชรรมนิยมอย่างนั้น

ด้วยอ้างคำมมณิยะมะ

จะเขียนอย่างข้างไทยที่ไซมา

ธรรมเนียมแปลความตามมคธ

เห็นยกจงแน่แค่ตบทศจรจกจำ

มกระชะทางพจนภาษา

ก็เขียนว่าเป็นทำเนียมทำนองคำ

ว่ากำหนดธรรมเนียมตามอุส่าห์

ให้ชัดชำนาญนักเร่งคฤกตรอง

(๑๓) อนึ่งเพียรเรียนรู้จงประจักษ์ ในคำรักแต่ว่ารักชื่อนเป็นสอง

มทไซ คางความตามทำนอง

ว่ารักรักคำไทยไซกนเกล็ดขน

พ่อแม่รักใคร่บุตรสุดประจักษ์

หนึ่งตนรักดอกกรอกกนารัก

ไม่ต้องที่ซึ่งจะมีชอกการันต์

รักชทมีชอบบอเขาตอทาย

จงแบ่งสรรปันส่วนอย่าดวนตาม

พระยาบำเรอบริรักษได้ชกฟอก

บริรักษผู้ช่วยบ่ดวยเป็นตม

อนุรักษราชมณเทียรบำเรอภักดี

บริรักษภูธรจรครรวไต

จงประจักษ์เถิดว่ารักชเช่นนหนช

พากย์มคธตคเป็นไทยไซมานาน

จรจกใจองแจ่งแจ่งที่ใจจริง

คำเทียบเหมือนชายสมีรักกับหญิง

ญาติว่าหญิงรักชายก็คล้ายกัน

แน่ครหนักคำไทยได้เคกสร

กอดักตเท่านั้นแต่ถกความ

บอกชบายว่ามีไซคำดยาม

ไซให้ถูกคองตามความนิยม

ชู่ตะคอกชนเลี้ยงเกียงชรม

ถึงพระพรหมบริรักษก็หนักใจ

กับหตวงรักษราชหริญุส่าคัญไซ

ชุนบริรักษในนครบาด

เป็นพอกชอบชการันต์ทำนบรหาร

พจนานรักทั้งคู่ตคดี

(๑๔) ทิ้งดวงหงษ์หงษ์ทั้งสี่พจน์ ควรกำหนดที่ในบ่อนอักษรวศรี

อันหงษ์หงษ์ชอประจ่าคำบัพ

แต่ดวงหงษ์เปต่านันคำไทย

เดินให้คร่งหนาอย่าวงอย่าเวียนแวง

เดินอย่าเตยเหตงหงเซ้าพงไพร

อันวงพงเช่นนช้แกลดง

คำบาฬ้เช่นมนตร์สุริยวงษ์

อันที่ไซ้กำวงษ์กับพงษพจน์

กับเผ่าพงษ์วงษ์มุนมนตร์

จะว่าตัดตัดความแต่ย่อย่อ

ควรจะเรียกวงษ์พงษ์จำนงปอง

เรื่องทีนับโดยลำดับพระพุทชเจ้า

โพชส์ตวงษ์เชื้อสายพระทศพล

นี้เรียกว่าพุทชวงษ์ต้นทงหิตาย

ได้ต่อเนื่องแต่ปฐมมานมนาน

อันวงษ์พงษพุดไซ้ในสยาม

วิวงษ์ภาณวงษ์พงษกัม

หนึ่งวานเควช้เชื้อวงษ์ประยูรศักดิ์

ส่งวนศ์กัถ์สมศ์กัถ์จักรพงษ

พระอาทิตย์วงษ์ตำรงยศ

ราชวงษ์เจ้านายกัถ์ตายกัน

สุริวงษ์คือพงษพระอาทิตย์

พระวรุฒมพงษทรงศ์กัถ์ดา

ชายชำแระป่าพงปรังไล่จ

ม้าอะไรโพกเคี้ยวแต่จ้วเวียนวง

ความแแต่ดงคำไทยไซ้ประดงศ์

กับพระยาจวงษ์ผู้ภักดี

โดยกำหนดเชื้อวงษ์พระทรงศ์รี

คือเสนาธิบตเส่นรง

บันดาเผ่าเหล่ากอนับต้นอง

จะจำตองเสกไซ้ในยุบต

แต่ต้นเค่าเก่าก่อนโดยนุสนธิ

ซึ่งชวายชจนปองประโยชน์โพทธิญาณ

เพราะท่านดับเชื้อสายเป็นแก่นสาร

นับวงษ์จวงษ์ฝ่ายข้างพระตะโตกัย

กระแแต่ความหิตายอย่างอังกัถ์

อีกวาทหนึ่งว่าภาษกรวงษ์

ถนอมรักวงษ์ประยูรตระกูลหงษ

บรมวงษ์แต่ปฐมอตุมนพันธ

สุริยวงษ์ปรากฏว่าวงษ์สจวรรศ์

ตั้งนเป็นวงษ์เทวัญจุติมา

อยู่ไทยวงษ์คงตชคในเดธา

วงษ์มหาดมมุติวิสุทธิวงษ์

ทงวงษ์พงษ์นี้จ้านงอเนกนัก
 เชือกกระษัตริย์เรียกว่าชคัยพงษ์
 อุปฮาดราชวงศ์ได้ปลงจิตร
 พระจอมพงษ์ทรงโปรดที่โทษทัณฑ์
 พระสัมพันธวงศ์เชอเส้นอถ้อย
 พระสังสารประยูรวงษ์ทรงนุกต
 สมนมิตเทพยพงษ์วงศ์กระษัตริย์
 พระวงษ์เชอวงษ์จงพิจารณา
 ซึ่งเขียนว่าเผ่าพงษ์ฎาองษ์วาร
 วงษ์ตระกูลองษ์ญาติคองเกรงยำ
 หนึ่งนามพระราชาคณะสังข
 อริยวงศ์โพธิวงษ์ดำรงธรรม
 ซึ่งเห็นเขียนเปลี่ยนไซ้ในคำศัพท์
 มหาวัดใต้เป็นที่กระวีองษ์
 วงษ์กับพงษ์สองคำว่าไม่สุด
 แต่เท่านั้นจำให้คตองกตองดู

ตามแต่เรื่องเยอองยักโดยประสงค์
 กับเรียกราชวงษ์กตองกัน
 บำรุงกตยในมลาจะเชครชนันท์
 ตามลำคัญองษ์นางวงษ์ทูล
 ไม่เคต็อนคต้อยโดยดำรัสคินทรสูรย์
 ให้เพิ่มพุดจกรพรวัดพงษ์พาร
 ท่านแจจัดพระประพันธวงศ์มาน
 จะเขียนอ่านจงกระจัดให้ชคค้ำ
 นี้ชอชานเป็นกตองกตองแต่อย่างค้ำ
 ทงสองค้ำนี้ค้ำเป็นสามัญ
 ท่านกใช้วงษ์พงษ์จ้านงสังกร
 อีกค้ำนี้ว่าพระศรีวิสุตติวงษ์
 ท่านแปดงกลับโดยคความตามประสงค์
 พระอุดตะโมรูปงษ์นามพระครู
 จะคู้ชคตมากเหตุชจะเบือหู
 คงได้รู้ไซ้พงษ์กับวงษ์วาร

(๗๓) หนึ่งคำเก่าเค้ามุดเป็นมคช แต่เตียนดคความบาพทบรรหาร

คือ โม โหเจทนาไซ้มานาน
 โม โหนันแปลว่าหงตองกับศัพท์
 เหมือน โม โหขึ้นมาช่าไม่กิต

กับสังสารนี้ชคค้ำจำจนิจ
 ช้างไทยกลับไซ้ว่า โกรชโทษะจิตร
 ผิดก็ผิดชอบกชอบคองคอบมัน

เห็นคนหยิ่ง โย โสโม โทเกิด

โม โทกั่มรมจิตรคิดไม่ทัน

ความระแวงแพลงพาดคตาคัมคช

ด้วยทงเตกทงยู โทญุไซกนมา

ดูเอาเถิดเขามาด้วย โม โทณัน

เช่นนั้นพูด โม โทว่า โทกรา

ยกเป็นพจน์ข้างสยามภาษา

ต้องยอมเป็นวาจามคชกตาย

(๘๕) เวทนาเป็นภาษามระคะระ ในคำพระบาทนมีหทัย

เนอความแปดเหมือนเหมือนไม่เคลื่อนกตาย จะขยายแปลคำจำวิจารณ์

เวทนาว่ารู้แจ้งอารมณ์

คือสุขทุกขมัชฌมแยกบรรหาร

เกิดแต่ของข่องกระทบครบทวาร

จักขุ โสติดันชานทั้งกายใจ

คือตาหูฟังทงได้กตณ

กับอกตณตมรศกำหนดได้

กายกระทบถูกสัมผัสทำนจิตได้

วิญญาณในรู้ตระหนักประจักษความ

เมื่ออารมณ์มาสัมผัสทวารหก

ทำนแยกยกแบ่งบันสรวเป็นสาม

หนึ่งเป็นสุขคือสบายชยายนาม

อนึ่งความทุกขร้อนชอนชุนทรวง

อนึ่งนอเบกชาว่าเพ่งเฉย

คือแหวกเลยสุขทุกขฮาโดยทวง

ไม่มีทุกข ไม่มีสุขสันทั้งปวง

สามกระทรงนี้เป็นชื่อเวทนา

แต่จทำนแจกแยกคตจิตอกตสอง

ต่างด้วยคตองจิตรเดิน ในแสงห้

โทมนัส โสมนัสกตกันมา

นิกชื่อเวทนา โดยอารมณ์

ยามเมื่อเห็นของงามฤยามสดับ

ตณทรวบรื่องชานประสานสม

อีกเครื่องหอมได้ตูปแต่ตูปดม

รสอารมณ์ได้พยรศที่ โอชา

ได้สัมผัสฟูกเมาะอกผ่าน่อน

ตระอ้ออนนัยด้วยจนคำฤษณา

ฤาสังวาสนารกตกรธา

ซึ่งเคิบอิมในอุรารวันรมย์

หนึ่งทราบความตามถ่านที่สั่งเกิด
 ให้แจ่มจตรพูนด้วยชันชม
 ถ้าได้เห็นแต่โดยนใดกถนรศ
 ให้เค้ร่าจตรเลียใจในทำนอง
 ความในพระบาฬีเช่นนั้นแน่
 ผิดกับเลี้ยงคนไทยที่ใช้นา
 แล่นส่งสารเวทนาหนักหนานัก
 เวทนาสารพัดที่จัดยก
 เหนงในความว่าเอนดูหมด
 เป็นแผนกแยกจากมคธไป

ซึ่งบอกเหตุสาภยศกำหนดดม
 เรียกอารมณ์ โดมนี้จัดเป็นกอง
 ถูกแขงอยามทราบบทยุบตของ
 นี้เป็นกอง โทมนี้ศเวทนา
 ตามกระแส โนมคธภาษา
 ว่าดมเพชเวทนากบัทารก
 ด้วยนงตักษณ้จะมาพรากไปจากอก
 เป็นวาจกวาจาภาษาไทย
 กระแสบทบอกความตามวิไลย
 ยกเป็นคำคนไทยใช้กันเอง

(๕๕) ยังส่งสารนี้อีกคำก็จำยาก จะวิภาศราก โคนให้ โคนเฆง

เพราะคนไทยพูดใช้กันคฤาณเครง
 คำส่งสารซึ่งบรรหารตามมคธ
 คือเวียนวายตายเกิดใน โลกีย
 ท่านเรียกว่าส่งสารวัฏฏวน
 หนึ่งท่านเรียกส่งสารมหรณพ
 ความในพระคำภรณนมชติ
 ไม่ถูกกับคำไทยที่ใช้นาน
 แล่นส่งสารเขาวมาดย์มิงดมร
 ข้าส่งสารพระกุมารของคณิตตา

ไม่ถูกเพดงกับมคธบทวิธิ
 ว่าต้องเทียบไม่กำหนดถ่านวิถ
 จนไม่มีเบองต้นคณไม่กบ
 แทบทุกคนเวียนอยู่ไม่รู้จบ
 ต้องหมุนไปกว่าจะพบพระนิพพาน
 ท่านเรียกส่งสารวัฏฏว่าส่งสาร
 คือส่งสารดมเพชเวทนา
 มาทุกขวัณนยากแล่นตห้ศสา
 ความเช่นว่านี้ส่งสารชานข้างไทย

เป็นสองทางวางแยกแจกให้
ผู้ทมกพนเพื่อใดเคอนใจ

ถ้าใครดูแต่ด้วยยากตำจำให้ ได้
ดีกว่าไหลแต่เอะละอะดะเล็งเตย

(๕๖) อนึ่งคำสั่งเวชสัมเพสน์ แต่เดิมที่คำมคธบทเฉย

สั่งเวชคร่ำชยายพิปรายเปรย

ท่านที่เกษปริยศกงชัตคความ

สั่งเวชปะแปดว่าสัดตจิศร

มาค่อคิดใช้ประจำคำสยาม

ถึงผู้ทแปดไม่ได้ก็ใช้ตาม

จนรู้ความกนิตยติบหีบเงรจา

ซึ่งสั่งเวชกัมสัมเพสค์คำเดียวกัน

แต่ท่านสรรแปดงวอเป็นพอหนา

คอกบชอเปตียนผลัดตคก้นมา

ตงวาจาสั่งเวชสัมเพสค์แปดง

ที่ใช้คำหอชรรมะสั่งเวช

พระทรงเคชทรงประดิษฐุคิตเตตง

ยังเถตงชนเป็นนามอารามแปดง

วัดที่แขวงบางตำภูคนคร

ชื่อสั่งเวชวิสัยารามเปตียน

เพราะอาเกียรณอยู่ด้วยศัพดมทชดอน

ทั้งใหม่เก่าเฝ้าั้งประดิ้งพอน

เป็นที่จำใจอ่อนสัดตง

วัดสั่งเวชวิไสยเป็นคำอัดค

แปดกัชัตคความตามประสงค์

คือเป็นที่จิศรลัดตอารมณแปดง

อารามกงแปดว่าวัดชัตคความไทย

(๕๗) หนึ่งพูดอ้างวาจาว่าประมาท ถึงนักปราชยากจะคิดวินิจโดย

ด้วยแปร่งมาข้างภาษาคนไทยไทย

แปดกกับไยเนื่องมาแต่บาฬ

คำประมาทนั้นว่าชาตสัดตฤก

ไม่ได้นึกในกุศตราชี

ชนแต่บาปใส่คัดกถวราก

การเช่นนเรียกประมาทชาตวิจาร์ณ

ข้างกำไทยใช้กันว่าดูฤก

เหมือนว่าดูฤกประมาทพ้อเป็นช้อชาน

เออนายตาคนประมาทเรามาanan

ไม่ควรการจะประมาทชาติบุมา

คำประมาทพูดแพ่งทุกแห่งหน
ศิษย์ประมาทลบหลู่ท่านครูบา
ภาษาไทยพูดใช้คำประมาท
ถึงคนรู้จักต้องใช้ ไม่ระแวง

(๘๘) กับมานะนี้อีกคำจำไว้เถิด

บางที่ใช้ถูกประสงค์ตรงสำคัญ
ก็ขลอสชาติถือตระกูลประยูรศักดิ์
ถือถือเวรถือเอาเขามักเหมาย
ถ้าเม้นเห็นคนค้าทำวานระ
ในสยามก็คือความที่ทรนง
ความเช่นนกกับบาพพอเคียงโกต
มานะหนึ่งคำไทยที่ใช้มา
ตั้งคำว่าชาติคตมานะนัก
ข้าเกษมนี้มันช่างดำชากะไร
ชาจะคงพากเพียรเฝ้าเวียนปตอบ
คิดคุมเหงให้มันเกรงด้วยเข้าย
ความอย่างนดูที่เหมือนอนจะยึด
ในมศกับสยามเนอความแปด
ถึงคำเดียวแต่ว่าเรือกเหตอยาก
เรือกกระบวนเรือกทงเรือกตงกัน

เพราะเราจนคนทุกชาติประมาทหน้า
เข้าเดินเข้าใครประมาท มักพาดแพดง
มิได้คตาคความดูถูกแทบทุกแห่ง
เพราะคตแพ่งเป็นภาษาเจรจากัน

บางที่เพริดความเขจจนเห็น
มานะนั้นวานบถอแต่ถือคต
หนึ่งถือความรู้หนักกว่าเลิศทั้ง
หนึ่งถือคตตามยศตไม่ตง
เกิดมานะถือคตอกระพอสั่ง
ด้วยยศชาติเขือวงษ์แต่วิทย
แปดก็ได้ถูกความตามภาษา
เปนวาจาแพ่งเสียงเพดียงกันไป
หญิงคนนั้นชารักแต่ไหนไหน
ข้าแค่นใจคตมานะจะให้ดู
เม้นไม่ชอบแต่จะย้ายข้างฝ่ายดู
คงได้ตุ่มคตเนไม่เปรแปร
เปนมานะไม่สั้นทผิดกระแล
เช่นคำเรียกเรือกกับแพกต่างกัน
โดยวิภาคชอกก็มีทุกสิ่งสรรพ
เรือกสำบนเรือกกันขาแผ่นม้ายวน

เขียนคำเดียวเว้นเท่านั้น

เหมือนมานะไทยมคชบทกระบวน

(๗๘) หนังสือรู้แยกกายอุบายบท คำว่ารัตนคองรัตนเป็นตม

คือคำวัดที่สกัดตัวดอตาม

เหมือนรัตนยาปุคครูอาจารย์

พจนานุกรมรัตนตั้งขจรรัตนอักษรมูล

อักษรรัตนรัตนหน้าดาวพัต

ตามภาษามาแต่แรกไม่แปรทปน

ราชรัตนกับรัตนอันเค้คั้ง

บันตารรัตนตัวเทียมเขียนมลออ

อีกคำหนึ่งซึ่งว่ารัตนสกัดดอ

ประทีปรัตนปากกลตาจะด้ายยับ

รัตนรัตนรัตนอาหารรัตนรัตนรัตน

รัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตน

รัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตน

รัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตน

รัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตน

รัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตน

รัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตน

รัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตน

รัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตน

ชอกกับรูปเรือบันเป็นตมตม

ถ้าใครรัตนรัตนรัตนรัตนรัตน

รัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตน

รัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตน

รัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตน

รัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตน

รัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตน

รัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตน

รัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตน

รัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตน

รัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตน

รัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตน

รัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตน

รัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตน

รัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตน

รัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตน

รัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตน

รัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตน

รัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตน

รัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตน

รัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตนรัตน

คือยศซึ่งประจักษ์ในวิญญา
 อัครคณินล้ำคณิศรอันจักร
 แม้นถึงพระที่ผนวกรยังทรงยศ
 รศสังวาศ์เรียดแรงทั้งแซงกต่า
 ทำใจมืดโหมหะไม่ตระถด
 หนึ่งฉาจาของยูโตพูดไม่ปิด
 พระสัทธรรมซึ่งนำหน้าโยถักย
 หนึ่งเพลงขับคำกลอนอักษรเสนา
 นึกเรียกกันว่ายศบทตำนำ
 รศซึ่งฉนนพรรณามาทางน
 มีใช้รศรูดยถนแต่วิญญาณ
 อนึ่งการดำมคคอารวิก
 เจารักษาซารกเจ้าว่าวรกนาย
 ทุกการกจมิได้ คติรงเกยจเกยง
 มัการโคพร้อมใจช่วยระดม
 ซึ่งรอมชอมซักัดมานทุกหมู่หมด
 อำนวยมดตลปรัจจุบันมี
 ในมนุษย์แทนประจักษ์ไม่พักว่า
 นกกระจาบฝูงใหญ่ได้อาณคิ
 เมื่อเงตาพรานป่าเอาชายทอด
 แล้วพร้อมกันบินปรีชกระพือไป

รศสังวาศ์กริธาในกาเม
 มั่นให้คิดทวนหันออกบันเบ
 ต้องหันเหออกมหากามะรศ
 เหนแรงกว่ารศอะไรที่ไหนหมด
 เหมือนกันหมดจิตรไพร่ใจผู้ดี
 จิตเปนครศดำเด็คประเด็กริฐศรี
 พระบาทปรากฏว่ารศธรรม
 ที่ไพร่เราะหกายคมคารมขำ
 อูสาห์จ่าจ่าจครศวิจาร์ณ
 จิตครศีร์คภายในออกไซซาน
 ก็เด็รจการตงเปนครศบทธิบาย
 ที่พร้อมพรักร่วมจิตรมิตรสหาย
 ไม่ถลายตดเตยวเปนเกด็ยวกตม
 ไม่หตักเดียงหลบหดูแต่ชู่หม
 ด้วยนียมยอมถ่มคล้ำมคค
 จิตว่ารศดำเด็คประเด็กริฐศรี
 เช่นคตัวอย่างอางชไตชคชต
 เต้าแต่เรื่องสกุณนักษาดักว
 สักัญญาถันรู้ถนตันตพร้อมใจ
 คีครตอดศาทะนเดได้ว
 ส่วมก่อไม่เชิงหนามที่ตามตง

ปฏิกิริณาคำกตอนพจนาคถ
 ที่บกพร่องพลาดพดงกยงมี
 หนึ่งวางบทพจนพดกยถากถล้า
 ด้วยเต็มจิตร คิดเด่นพอเป็นคน
 เป็นไฉพจนย่อย่อพอสังเกตุ
 เด็กไม่เซตเซตตทงมเพยร

ขอเชิญปราชช่วยพิจารณา ในตำราศรี
 ท่านเมธี โปรดเพิ่มช่วยเจิมจุน
 เหมือนนงกยาเคมเปรี้ยวไม่เฉียวจุน
 แก่ฝูงกุสบุตรเล็กเด็กเด็กเรียน
 ในต้นเหตุแห่งการจะอ่านเขียน
 ทงจะเขียนรู้งายสบายเฮย ๗๕

๑ ตำราสั่งฟังแล้วพอ

เตาเต้เหตุแห่งคำ
 ในเรื่องปะกัระณา
 มุกจิตรคิดคำเข้า

เพียรจำ
 คิดเค้า
 นำแะ ใ้นา
 ชอบได้นาดเดติม ๗๕

๑ ไตใดใครใครรู้

จงไม้ไต้สจนสาร
 พบกตอนเทียบพิจารณา
 แม้พบจกอ่านได้

พิศดาร
 สิบให้
 ไฉพจน นันนา
 เรื่องกว้างทางล่อน ๗๕

๑ ประมวนคำใช้ย่อ

นับปรมาณเก้าสิบ
 แคมตพฤษหามติบ
 เชิญเตอกชิมเด่นน้อ

ยกหยิบ
 แปดข้อ
 สุกคตระ กั้นเฮย
 ผาดเปรี้ยวคายคิน ๗๕

โคลงสุภาสิตเครื่องสอนใจเตือนสติผู้เล่าเรียนดังนี้

๑ ความรู้รู้อย่างใด	สิ้นศักดิ์
เป็นที่ชนพานกัน	นอบน้อม
อย่าเกยเจกตยตหน้ายรัก	เรียนต่อ เติมนานา
รู้ชอบใช้ชอบหัว	เหนื่อยแพ้แรงโรย ๑๕
๑ วิชาเป็นเพื่อนเคียง	ซัดตร
ยามอยู่เรือนเมียสนิท	เพื่อนรอน
ร่างกายส่ำหายคิด	ตามทุก เมื่อยเซย
บุญหากเป็นมิตรชวน	เมื่อม้วยอาลัย ๑๖
๑ เรียนรู้ให้โปร่ง	ปราดเปรี้ยว
จักฉลาดควรเฉลียว	ติดด้วย
ปัญญาหนองกตมเกลี้ยง	สติกถ่อม ใวนา
ทำกิจการจบม้วย	ห่อนพ้องโทษพาด ๑๗
๑ อิตถุรูปา นารูปเอี่ยมอ่าง	เป็นทวีป
ปรีดีวิชา บรูษวิชชานับ	หนึ่งได้
สุภาโยธา โยธีกถันแกดวรม	รบบ่อ ขาดแฮ
สัระณะคีตา สัระณะครองคังไซ	สิ้นทวีปแดน ๑๘
๑ เรียนรู้แม่นรดอง	ถึงจริง
อย่ายกยกคนอื่นอิง	อดอ้าง
อย่าเมาอย่าสูงสิง	เขี้ยวใหญ่
ถึงบ่ไถ่ถ่อมอ้าง	โง่ได้ ใจเขน ๑๙

๑) อุบายบอกภักคน

จาวี

โศคนตาจบัวาท

คอบไต

จิตรตรงคดร้ายดี

คยาก นกนอ

คนที่ปากใจโอ

มักพตงพตั้นเชย ๑๖

หนังสือกลอนสั้นเด็กเรื่องน

ข้อว่าปกรณาพจนาคถ เพราะมี

เนื้อความจัดล้อยคำเรียรายไปไม่เป็นเรื่องเรียบเรียง ว่าคถูกคดประปนกัน

ไปไม่เป็นลำดับ แต่ถ้าจะคิดเป็นข้อ ๆ พอจะคิดได้ ประมาณข้อในกลอน

เรื่องนทั้งหมดด้วยกันเป็น ๓๐๓ ข้อ ดังเรียบเรียงลำดับไวชางตางนี้ ๆ

ที่ ๑	กาน ๖ อย่าง	นำ ๒	บันทึก ๓๕
ที่ ๒	ผิงผิง	นำ ๔	บันทึก ๒๐
ที่ ๓	ขยู่ขย่า	นำ ๕	บันทึก ๒
ที่ ๔	คำยาวคำสั้น	นำ ๕	บันทึก ๔
ที่ ๕	ผู้โท	นำ ๕	บันทึก ๓๕
ที่ ๖	ทำถ่าน้ำหน้า	นำ ๕	บันทึก ๓๗
ที่ ๗	บงบาง	นำ ๖	บันทึก ๖
ที่ ๘	เบาบาง	นำ ๖	บันทึก ๓๘
ที่ ๙	ถ้ากำมกรรม	นำ ๗	บันทึก ๓
ที่ ๑๐	เผ่าเผ่า	นำ ๗	บันทึก ๓๕
ที่ ๑๑	ซำกำมา	นำ ๗	บันทึก ๓๗
ที่ ๑๒	เข้ออก	นำ ๘	บันทึก ๓๖
ที่ ๑๓	ทำกรรม	นำ ๘	บันทึก ๓๘

ที่ ๑๔	ข้างค่าง	น้ำ	๑๗	บันทึก	๕
ที่ ๑๕	ว่าหว้า	น้ำ	๑๗	บันทึก	๖
ที่ ๑๖	ยาหญ้า	น้ำ	๑๗	บันทึก	๑๐
ที่ ๑๗	ค้อยช้อย	น้ำ	๑๗	บันทึก	๑๒
ที่ ๑๘	หนังสือ	น้ำ	๑๗	บันทึก	๑๔
ที่ ๑๙	เขาวัว	น้ำ	๑๗	บันทึก	๑๘
ที่ ๒๐	ซ่มซั่ม	น้ำ	๑๐	บันทึก	๕
ที่ ๒๑	คู้ชู้	น้ำ	๑๐	บันทึก	๘
ที่ ๒๒	ค้ำช้ำ	น้ำ	๑๐	บันทึก	๑๓
ที่ ๒๓	ค้อยช้อย	น้ำ	๑๐	บันทึก	๑๗
ที่ ๒๔	ไค้ไค้	น้ำ	๑๓	บันทึก	๑
ที่ ๒๕	ไค้ค้าย	น้ำ	๑๓	บันทึก	๔
ที่ ๒๖	ช้องค้อง	น้ำ	๑๗	บันทึก	๘
ที่ ๒๗	ทอนถ้วน	น้ำ	๑๑	บันทึก	๑๓
ที่ ๒๘	ภาพพ	น้ำ	๑๑	บันทึก	๑๗
ที่ ๒๙	ฝ้ายพ้าย	น้ำ	๑๒	บันทึก	๓
ที่ ๓๐	ฎีกาตีกา	น้ำ	๑๒	บันทึก	๑๕
ที่ ๓๑	จรเข้	น้ำ	๑๒	บันทึก	๑๘
ที่ ๓๒	ครวจกรวด	น้ำ	๑๓	บันทึก	๕
ที่ ๓๓	กรงตรง	น้ำ	๑๓	บันทึก	๘

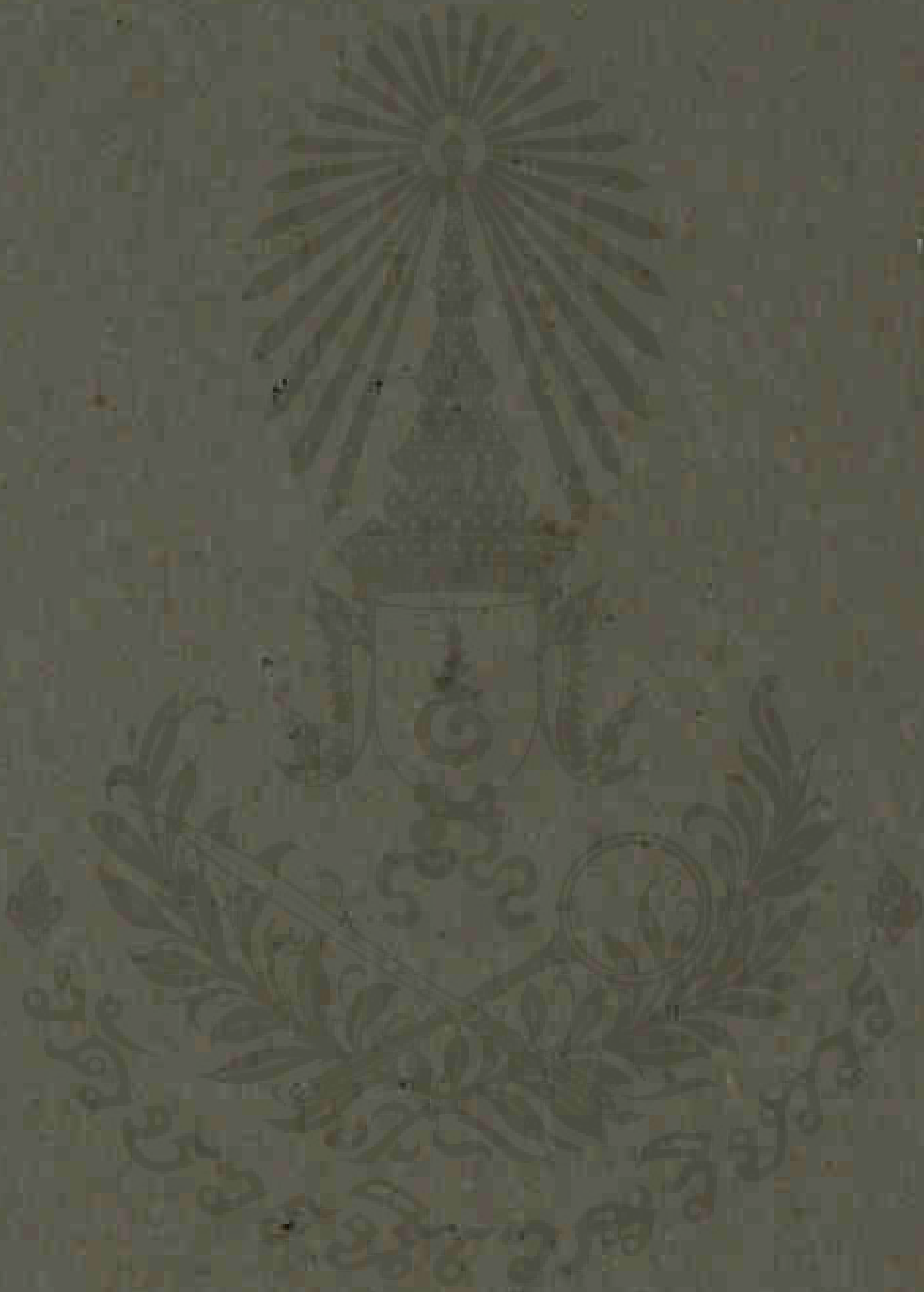
ที่ ๓๕	ไกรไตร	น้ำ ๑๓	บันทึก	๓๕
ที่ ๓๕	กรอกรอง	น้ำ ๑๔	บันทึก	๕
ที่ ๓๖	นครคอน	น้ำ ๑๔	บันทึก	๗
ที่ ๓๗	นอเล็กนอใหญ่	น้ำ ๑๔	บันทึก	๑๓
ที่ ๓๘	ตอพอ	น้ำ ๑๔	บันทึก	๑๕
ที่ ๓๘	คู่ขลุ่ยทุกขลุ่ย	น้ำ ๑๔	บันทึก	๑๗
ที่ ๔๐	บัญญัติบายศรี	น้ำ ๑๕	บันทึก	๑๘
ที่ ๔๑	ไม้ไหม้ม่าย	น้ำ ๑๖	บันทึก	๘
ที่ ๔๒	ร้ายไร	น้ำ ๑๖	บันทึก	๒๐
ที่ ๔๓	ส้มท่มุต	น้ำ ๑๗	บันทึก	๕
ที่ ๔๕	ช่อผ้อ	น้ำ ๑๗	บันทึก	๑๓
ที่ ๔๕	พุดภาค	น้ำ ๑๗	บันทึก	๑๗
ที่ ๔๖	พักกักดี	น้ำ ๑๘	บันทึก	๕
ที่ ๔๗	ชิตชิต	น้ำ ๑๘	บันทึก	๕
ที่ ๔๘	ชานชาย	น้ำ ๑๘	บันทึก	๑๒
ที่ ๔๘	พานภาร	น้ำ ๒๐	บันทึก	๑
ที่ ๕๐	ฝ้ายไผ่	น้ำ ๒๑	บันทึก	๑
ที่ ๕๑	พวยกาย	น้ำ ๒๑	บันทึก	๑๓
ที่ ๕๒	ไร่ช่าย	น้ำ ๒๒	บันทึก	๑
ที่ ๕๓	ตำหัด	น้ำ ๒๒	บันทึก	๘
ที่ ๕๔	น่านชำนาญ	น้ำ ๒๒	บันทึก	๑๓

ที่ ๕๕	องอองค	น้ำ ๒๒	บันทึก	๑๗
ที่ ๕๖	ระโบระบาย	น้ำ ๒๓	บันทึก	๕
ที่ ๕๗	ประจวรัชกชวน	น้ำ ๒๓	บันทึก	๑๗
ที่ ๕๘	มานมัน	น้ำ ๒๔	บันทึก	๕
ที่ ๕๙	คัหอท้ายคำ	น้ำ ๒๔	บันทึก	๗
ที่ ๖๐	นบนภ	น้ำ ๒๔	บันทึก	๑๗
ที่ ๖๑	ยานญาณ	น้ำ ๒๔	บันทึก	๕
ที่ ๖๒	รายไร	น้ำ ๒๖	บันทึก	๑๗
ที่ ๖๓	คำไม้ไต่คู้	น้ำ ๒๗	บันทึก	๗
ที่ ๖๔	กอรอเพนกอน	น้ำ ๒๗	บันทึก	๓
ที่ ๖๕	หาญ	น้ำ ๒๗	บันทึก	๕
ที่ ๖๖	หาร	น้ำ ๒๗	บันทึก	๑๓
ที่ ๖๗	พิชฉ	น้ำ ๓๓	บันทึก	๑๕
ที่ ๖๘	ดำรับดำหรับ	น้ำ ๓๒	บันทึก	๓
ที่ ๖๙	บวชนนวช	น้ำ ๓๒	บันทึก	๕
ที่ ๗๐	บพิตรบพิช	น้ำ ๓๒	บันทึก	๑๓
ที่ ๗๑	มิงชฉญ	น้ำ ๓๒	บันทึก	๑๗
ที่ ๗๒	กรูชชาวูช	น้ำ ๓๓	บันทึก	๓
ที่ ๗๓	กำภรกัมพูช	น้ำ ๓๓	บันทึก	๑๓
ที่ ๗๔	ปราโมทย	น้ำ ๓๔	บันทึก	๕
ที่ ๗๕	ตั้งเวกตั้งเวช	น้ำ ๓๔	บันทึก	๑๓

ที่ ๗๒	บุญ	หน้า ๓๕	บันทึก ๓
ที่ ๗๗	อนุญาต	หน้า ๓๕	บันทึก ๕
ที่ ๗๘	ไมตรีไมตรี	หน้า ๓๕	บันทึก ๑๗
ที่ ๗๙	ปฏิญา	หน้า ๓๖	บันทึก ๓
ที่ ๘๐	เมตตา	หน้า ๓๖	บันทึก ๗
ที่ ๘๑	เมตติ	หน้า ๓๖	บันทึก ๑๕
ที่ ๘๒	กรุณา	หน้า ๓๗	บันทึก ๑
ที่ ๘๓	การุญ	หน้า ๓๗	บันทึก ๕
ที่ ๘๔	สัญญาสัญญา	หน้า ๓๗	บันทึก ๑๓
ที่ ๘๕	ค่างคัง	หน้า ๓๗	บันทึก ๑๙
ที่ ๘๖	นิทราอินทราจันทรา	หน้า ๓๘	บันทึก ๓
ที่ ๘๗	ธรรมา	หน้า ๔๑	บันทึก ๑๙
ที่ ๘๘	ธัม	หน้า ๔๒	บันทึก ๓
ที่ ๘๙	นิยม	หน้า ๔๒	บันทึก ๗
ที่ ๙๐	ทำเนียบธรรมนิยม	หน้า ๔๒	บันทึก ๑๗
ที่ ๙๑	รักรัก	หน้า ๔๓	บันทึก ๕
ที่ ๙๒	วงษ์พงษ์	หน้า ๔๓	บันทึก ๑๙
ที่ ๙๓	เวทนา	หน้า ๔๕	บันทึก ๑๗
ที่ ๙๔	แจกเวทนา	หน้า ๔๖	บันทึก ๕
ที่ ๙๕	สังสาร	หน้า ๔๗	บันทึก ๑๓
ที่ ๙๖	สังเวช	หน้า ๔๘	บันทึก ๓

ท ๘๗	ประมาณ	หน้า ๕๘	บันทึก ๑๕
ท ๘๘	มานะ	หน้า ๕๘	บันทึก ๕
ท ๘๘	วทรถรศ	หน้า ๕๐	บันทึก ๓
ท ๑๐๐	คำฟ้องเลี้ยง	หน้า ๕๓	บันทึก ๑
ท ๑๐๑	คำเตรียมท่าย	หน้า ๕๓	บันทึก ๑๘

โรงเรียนโสตศึกษาพระนคร
ถนนราชวิถี กรุงเทพฯ

๒๖/๕/๘๓